

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

**Vztah právního řádu Evropské unie k právu
Světové obchodní organizace**

Diplomová práce

Jakub Tměj

Vedoucí diplomové práce: doc. Dr. iur. Harald Christian Scheu, Mag. phil., Ph.D.

Katedra: Katedra evropského práva

Datum vypracování práce: září 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Vztah právního řádu Evropské unie k právu Světové obchodní organizace** vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval za cenné rady, podněty a vstřícnost doc. Dr. iur. Harald Christianu Scheuovi, Mag. phil., Ph.D.

Současně patří velký dík všem mým blízkým, bez jejichž trpělivosti a neutuchající podpory by tato diplomová práce nikdy nemohla vzniknout.

Obsah

Abstrakt	iii
Abstract.....	iv
Klíčová slova – Key words	v
Název diplomové práce v anglickém jazyce	v
Seznam tabulek	vi
Seznam schémat.....	vi
Seznam zkratk	vii
Úvod.....	1
1 Vztah EP a MPV	3
1.1 Koncepce autonomie EP	4
1.1.1 Vztah EP a MPV v judikatuře SD EU.....	5
1.1.2 Doktrinální pohled.....	7
1.2 Působení MPV v EP	10
1.2.1 Smlouvy a judikatura SD EU	10
1.2.2 Teoretická perspektiva	17
1.3 Vnější smlouvy EU	19
2 Účinky práva WTO v právním řádu EU	26
2.1 Právo WTO	26
2.1.1 Shrnutí smluvního vývoje	27
2.1.2 Z pohledu EU	31
2.2 Účinky	38
2.2.1 Přímý účinek.....	38
2.2.2 Zvláštní případy	43
2.2.3 Nepřímý účinek	45
2.2.4 Přednost.....	46

3	Kontext, pozadí a výzvy plynoucí z přístupu SD EU	47
3.1	Kontext a pozadí přístupu SD EU	47
3.2	Výzvy	50
3.2.1	Ve vztahu k jednotlivcům	50
3.2.2	Ve vztahu k členským státům EU	56
	Závěr	59
	Seznam literatury	63
	Monografie	63
	Příspěvky ve sbornících	64
	Odborné články	64
	Právní předpisy	66
	Rozhodnutí SD EU a stanoviska GA	67
	Elektronické zdroje	69

Abstrakt

Právní řád Evropské unie a právo Světové obchodní organizace představují dva významné příklady nadnárodních právních systémů. Tato diplomová práce se věnuje jejich vzájemnému vztahu, a to pohledem evropského práva. Jejím cílem je analyzovat, jak evropské právo přistupuje k pravidlům WTO, jaké účinky jim přiznává.

Úvodní kapitola slouží k zasazení zkoumané otázky do širší perspektivy, když se zabývá poměrem evropského práva k právu mezinárodnímu v obecné rovině. Představuje jak historický vývoj, tak současný stav, když rozebírá příslušná ustanovení práva EU a navazující judikaturu Soudního dvora Evropské unie. Načrtává také teoretické souvislosti této problematiky.

Druhá kapitola se již soustředí konkrétněji na pozici norem WTO v právním řádu EU. Nejprve stručně vymezuje právo WTO, přičemž zároveň upozorňuje na specifika ve vztahu k EU. Následně je již zkoumáno, jaké účinky jsou především SD EU pravidlům WTO v EP přiznávány.

Poslední kapitola zasazuje výsledky předchozí analýzy do širšího kontextu a představuje pozadí zkoumaného tématu. To pomáhá při závěrečném zhodnocení současné situace a nastínění výzev, které zvolený přístup přináší.

Abstract

Both, the European Union legal order and the World Trade Organization law represent important examples of the supranational legal system. This thesis focuses on their mutual relationship, in concrete through the perspective of the EU law. It aims to analyse how the European law approaches the WTO rules and which effects are granted to them.

Introductory chapter provides the reader with a wider perspective of the examined topic dealing with relationship of the European law and the public international law in general. It presents the historical development as well as the current status of the relationship. Attention is brought to relevant provisions of the EU law and related case law of the Court of Justice of the European Union. It also outlines a theoretical background of the issue.

Chapter Two focuses in a more specific way on the position of WTO norms in the EU legal order. Firstly, it briefly defines the WTO law while reflecting the specifics in regard of the EU. Afterwards, it is examined, which effects are granted to the WTO rules in the European law, particularly through the reasoning of the CJEU.

The last chapter puts the results of the analysis into a wider context and sketches the background of the topic at hand. That provides inputs for a final evaluation of the current status and an identification of the challenges it brings.

Klíčová slova – Key words

Klíčová slova: právní řád, přímý účinek, evropské právo, Soudní dvůr Evropské unie, Evropská unie, Světová obchodní organizace.

Key words: legal order, direct effect, European law, Court of Justice of the European Union, European Union, World Trade Organization.

Název diplomové práce v anglickém jazyce

Relationship of the European Union legal order to the World Trade Organization law

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled dělení mezinárodních smluv	20
Tabulka 2: Srovnání znění čl. 216 odst. 1 SFEU a čl. 3 odst. 2 SFEU	23
Tabulka 3: Vyjednávací kola GATT	28
Tabulka 4: Struktura smluvního systému WTO	29
Tabulka 5: Srovnání vymezení SOP v čl. 133 SES a čl. 207 SFEU	35
Tabulka 6: Znění článku 207 odst. 6 SFEU.....	35
Tabulka 7: Znění čl. 22 odst. 2 DSU	40

Seznam schémat

Schéma 1: Smluvní systém WTO	30
------------------------------------	----

Seznam zkratek

- CETA – Komplexní obchodní a hospodářská dohoda
- Dohoda o WTO – Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace
- DSM – Mechanismus řešení sporů
- DSU – Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů
- EU – Evropská unie
- EP – evropské právo
- ES – Evropské společenství
- GATS – Všeobecná dohoda o obchodu službami
- GATT 1947 – Všeobecná dohoda o clech a obchodu z roku 1947
- GATT 1994 – Všeobecná dohoda o clech a obchodu z roku 1994
- MPV – mezinárodní právo veřejné
- SD EU – Soudní dvůr Evropské unie
- SEU – Smlouva o Evropské unii
- SES – Smlouva o založení Evropského společenství
- SFEU – Smlouva o fungování Evropské unie
- SOP – společná obchodní politika
- TPRM – Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky
- TRIPS – Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví
- TTIP – Transatlantické obchodní a investiční partnerství
- USA – Spojené státy americké
- WTO – Světová obchodní organizace

Úvod

Žijeme v globalizovaném světě. Nejvíce patrný je fenomén globalizace jistě v oblasti ekonomiky a mezinárodního obchodu. Den co den každý z nás přichází do kontaktu s předměty, jež při svém vzniku procestovaly třeba i několikrát celý svět. Logickým doprovodným jevem je snaha tyto celosvětové obchodní toky regulovat pomocí právních norem. Není překvapením, že takové snažení nemůže být úspěšné, bude-li probíhat na úrovni jednotlivých států a jejich právních řádů. Jsme tedy svědky vytváření normativních systémů nadnárodních rozměrů.

Prominentními příklady takových souborů pravidel překračujících hranice jednotlivých států jsou v regionálním měřítku právní řád Evropské unie a v tom celosvětovém právo Světové obchodní organizace. Jejich současná existence vytváří, dohromady se stále trvající přítomností národních právních řádů, několika úrovněvých regulativní prostor. Jaký je vzájemný vztah jeho jednotlivých úrovní? Otázka po poměru mezi národním a mezinárodním právem je v tomto ohledu již tradiční. Neméně pozornosti si však zaslouží stejné téma v podání oněch vyšších úrovní, konkrétně například práva WTO a evropského práva.

Osobní motivaci autora ke zpracování tohoto tématu lze hledat v jeho studijním pobytu na Univerzitě v Hamburku, kde absolvoval kurz věnovaný právu WTO. Otázka účinků pravidel této globální mezinárodní organizace v EP byla sice spíše okrajovou záležitostí v rámci výuky, zapůsobila však jako spouštěč pro další zkoumání, jehož výsledkem je tato diplomová práce. Nadto se autor během svého studia zaměřoval na otázky spojené s mezinárodními vztahy a zvláště s EU, do čehož zpracovávané téma nesporně zapadá.

Vzhledem k obsáhlosti tématu se tato práce soustředí na vztah EP a práva WTO pouze z pohledu EU, tedy jak EP přistupuje k systému norem WTO. Cílem práce je nejprve zasadit zkoumané téma do širší perspektivy, což zajistí představení přístupu EP k MPV obecně. Pozornost je nejdříve věnována procesu získávání autonomie unijního právního řádu a následně je zkoumáno působení norem MPV v EP. Jsou tedy hledány odpovědi na otázky, jaká pravidla MPV jsou

součástí EP, jaké účinky jsou jim přiznávány a vůči kterým normám EP případně požívají přednosti. Po naznačení obecných souvislostí je provedena analýza právního stavu úpravy vztahu práva EU k právu WTO. V této souvislosti je nejprve nutné alespoň stručně vydefinovat pojem práva WTO. Na to naváže rozbor relevantních rozhodnutí SD EU s cílem ozřejmit, jakými účinky jsou nadána pravidla WTO v právu Unie. Závěry provedené analýzy povedou k identifikaci a stručnému popisu výzev, jež současná situace přináší. Uvedenému zaměření diplomové práce odpovídá její členění.

Při pohledu na zdroje, z kterých práce čerpá, dominují rozhodnutí SD EU. Ta totiž poskytují nezbytný doplněk k relevantním ustanovením EP a představují spolu s nimi jádro prováděné analýzy. Při zpracovávání práce bylo využito také celé řady odborných textů, a to jak monografií, tak příspěvků z periodik. Jedná se přitom z převážné části o díla zahraničních autorů, avšak jsou citováni také čeští odborníci. Za všechny lze zmínit především příspěvky Marca Bronckerse a Pietra Jana Kuijpera, kteří se oblasti právních aspektů vztahu WTO a EU věnují dlouhodobě, a to jak po teoretické, tak po praktické stránce. Českou psanou literaturu pak zastupují především texty z pera Pavla Svobody, předního českého odborníka na problematiku vnějších vztahů EU. Obecně se však dá říci, že v české literatuře není zpracovávanému tématu věnována až taková pozornost jako v té zahraniční. Najdeme v ní spíše kratší články, které by tato práce mohla vhodně doplnit jako obsáhlejší text představující danou problematiku ve větší šíři s četnými odkazy na relevantní právní zdroje a odborné názory českých i zahraničních autorů.

1 Vztah EP a MPV

Otázka vztahu evropského práva¹ a mezinárodního práva veřejného se zdá být v porovnání se stejnou problematikou v podání práva Unie a právních řádů jejích členských států tak trochu v pozadí. Je logické, že potřeba vymezení se vůči národním právním systémům byla z pohledu nově vznikuvšího integračního uskupení naléhavější, a proto se i z časového hlediska dostává poměru EP a MPV podrobnějšího zkoumání později. Přesto však nacházíme relevantní judikaturu Soudního dvora EU² již v 60. letech minulého století, na níž postupně od 70. let navazuje také zvýšený zájem odborné veřejnosti. Nejedná se tedy v žádném případě o otázku novou, což na druhou stranu neznamena, že by nebyla aktuální. Vzhledem k nárůstu vlivu unijního práva i práva mezinárodního, jak co do objemu norem obou právních systémů, tak co do šíře společenských vztahů, které upravují, se naopak postupem času stává toto téma stále zajímavějším a významnějším.

Existují v zásadě dva základní přístupy k problematice vztahu EP a MPV. První z nich říká, že EP tvoří nadále součást MPV, a proto není třeba otázku jejich vzájemného poměru vůbec řešit³; pozice tzv. *tradicionalistů*. Ti své přesvědčení opírají především o skutečnost, že zakládající smlouvy Unie jsou smlouvami uzavřenými podle MPV. Naproti tomu druhá skupina, tzv. *autonomisté*, tvrdí, že unijní právní řád se vyznačuje natolik specifickými znaky odlišnými od tradičního mezinárodního práva, že vytváří právní systém *sui generis*.⁴ Dle jejich názoru unijní právo překračuje své smluvněprávní kořeny a vytváří systém konstitucionální povahy.⁵

¹ Tato práce operuje s užším pojetím evropského práva, čímž se rozumí právo Evropské unie a jejích právních předchůdkyň. Ve stejném významu práce užívá i pojmy právo Unie, unijní právo či unijní právní řád. Širší pojetí evropského práva zahrnuje právo všech evropských regionálních organizací, tedy např. i Rady Evropy.

² Dříve Evropský soudní dvůr.

³ K tomuto tvrzení srov. postřeh prof. Astrid Epiney, která upozorňuje, že i v rámci samotného MPV lze rozlišovat určité zvláštní režimy, jejichž právní normy v určité specifické oblasti derogují či alespoň mají přednost před obecnými zásadami MPV. Proto i pokud by EP bylo součástí MPV, bylo by možné či přímo nutné se věnovat jejich vztahu. Blíže viz EPINEY, Astrid. Die Bindung der Europäischen Union an das allgemeine Völkerrecht. In: Die Europäischen Union im Völkerrecht. Europarecht Beiheft 2. Baden-Baden: Nomos, 2012, str. 30.

⁴ S termíny tradicionalisté (Traditionalisten) a autonomisté (Autonomen) přichází učebnice evropského práva M. Schweitzera a W. Hummera – Europarecht, 5. Auflage, Berlin: Luchterhand, 1996, str. 27-30.

⁵ SCHEU, Harald Christian. Koncepce komunitárního práva v praxi Evropského soudního dvora a v právní teorii. Mezinárodní vztahy. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002, 13(1): str. 6.

Tato práce se přiklání k druhému z výše zmíněných přístupů. Autor se domnívá, že především díky síle judikatury SD EU, jenž se prosadil jako výhradní a respektovaný orgán vykládající EP, převládá autonomistické pojetí unijního práva jak v praxi, tak v akademických kruzích. To potvrzuje mimo jiné přístup k výuce EP, která probíhá v rámci samostatných kurzů zajišťovaných svébytnými katedrami. Existuje také velké množství publikací a periodik zaměřených výhradně na problematiku EP. Konečně i vzhledem k zaměření této práce se jeví jako vhodné převzít myšlenku o autonomii unijního právního řádu, což na druhou stranu neznamena, že nemůže být místy podrobena kritickému pohledu⁶.

Zmíněnému pojetí odpovídá i členění této kapitoly, když nejprve bude pozornost věnována fázi získávání autonomie EP na MPV, a následně pak bude zkoumáno, jak již autonomní EP přistupuje k MPV. Jde tedy o chronologický postup ve shodě s přístupem např. J. Malenovského, který hovoří o procesu vydělování integračního práva z práva mezinárodního, jenž je následován procesem začleňování mezinárodního práva do práva unijního.⁷ Podobně Ch. Timmermans rozlišuje usilování o autonomii EP, na kterou navazuje fáze budování vztahu EP a MPV.⁸ Poslední část této kapitoly pak bude věnována stručnému výkladu o mezinárodních smlouvách jako pramenu MPV, který hraje zásadní roli jak pro EU⁹, tak pro WTO.

1.1 Koncepce autonomie EP

Základním pilířem EP vždy byly a stále jsou tzv. zakládající smlouvy¹⁰ jednotlivých integračních uskupení, jejichž znění bylo postupně upravováno smlouvami reformními. Jde o smlouvy uzavírané všemi členskými státy, kterým nelze upřít jejich mezinárodněprávní základ.

⁶ Blíže k problematice hodnocení EP v pojetí SD EU viz např. H. Scheu v článku *Koncepce komunitárního práva v praxi Evropského soudního dvora a v právní teorii* citovaném v poznámce pod čarou č. 5 výše.

⁷ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné: obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6. vydání. Brno: Doplněk, 2014, str. 483-499.

⁸ TIMMERMANS, Christian. *The EU and Public International Law*. *European Foreign Affairs Review*. Leiden: Kluwer Law International, 1999, 4(2): str. 181-194.

⁹ Není-li v průběhu práce určeno jinak, je pro zjednodušení pojem Evropská unie užíván i pro její právní předchůdkyně.

¹⁰ Dále také jen Smlouvy. Pro klasické smlouvy MPV budou v dalším textu užíváno výhradně označení *mezinárodní smlouva* či termín *dohoda*.

Zvláště v první fázi integrace založené na Smlouvě o založení Evropského sdružení uhlí a oceli ještě nedošlo k výraznějšímu vybočení z tradičních představ o působnosti MPV. Stejně jako u jiných teleologicky¹¹ silných mezinárodních smluv tehdejší doby¹² docházelo ze strany členských států pouze k omezení výkonu jejich pravomocí, než k jejich přímému přenosu na nadnárodní instituce. Novým prvkem v případě ESUO sice bylo vytvoření nadnárodních, supranacionálních struktur, jejichž prostřednictvím členské státy společně vykonávaly určité aktivity. Ze strany členských států však nešlo o apriorní předání jejich svrchovaných práv těmto institucím, jako spíše o pouhé strpění jejich činnosti.¹³

Smlouva o Evropském hospodářském společenství již měla jiný charakter. Oproti ESUO pokrývala širší oblast společenských vztahů a zároveň užívala vágnějších ustanovení, což při provádění Smluv zvětšovalo prostor pro členské státy k využívání vnitrostátních právních řádů. Tím byla významně ohrožena jednotná aplikace unijního práva. Naproti tomu ale zároveň byla posílena role SD EU, který dostal možnost pomocí řízení o předběžné otázce závazně vykládat EP. SD EU této pravomoci využil jednak k překonání desintegračního působení vnitrostátních právních řádů a zároveň také k vymezení EP vůči MPV, čímž sehrál významnou roli v pokračování evropského integračního projektu.¹⁴

1.1.1 Vztah EP a MPV v judikatuře SD EU

SD EU nejprve v rozsudku ve věci *Van Gend & Loos* uvedl, že „Společenství představuje nový právní řád mezinárodního práva“¹⁵. Tato formulace značí, že v té době Soudní dvůr stále chápal EP jako součást MPV, avšak jako součást do jisté míry zvláštní, novou. Tato novost spočívala v tom, že Soudní dvůr z povahy Smlouvy o EHS¹⁶ dovodil přímý účinek některých jejích ustanovení. To znamená, že přímo z této mezinárodní smlouvy plynou práva a povinnosti nejen státům jako smluvním stranám, ale také jejich příslušníkům, kteří tak mají bez dalšího

¹¹ Cílem ESUO stejně jako jiných mezinárodních smluv bylo zajistit mír.

¹² Např. mírové smlouvy uzavřené po konci první a druhé světové války.

¹³ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ a Jiří MALENOVSKÝ. Právo Evropské unie. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, str. 77.

¹⁴ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ a Jiří MALENOVSKÝ, op. cit. bod 13, str. 78.

¹⁵ Rozsudek SD EU ve věci NV *Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen*, C-26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

¹⁶ Argumentuje cílem Smlouvy, její preambulí, účastí jednotlivců prostřednictvím institucí a institutem předběžné otázky.

možnost se těchto práv před vnitrostátními soudy domáhat. Toto pojetí je v souladu s teorií Hanse Kelsena, který zpochybnil do té doby panující přesvědčení o nutnosti transformace mezinárodních závazků do vnitrostátního práva pomocí zvláštních vnitrostátních aktů. Nic podle něj nebrání státům uzavřít takové mezinárodní smlouvy, které budou mít přímé účinky i vůči jednotlivcům uvnitř těchto států.¹⁷

Ještě dále zašel Soudní dvůr ve věci *Costa v E.N.E.L.*, když ve svém rozsudku řekl, že „na rozdíl od běžných mezinárodních smluv Smlouva o EHS zavedla vlastní právní řád, který se stal součástí právních systémů členských států od vstupu Smlouvy v platnost a který je pro jejich soudy závazný“¹⁸. Vymezení se vůči MPV je tak ještě silnější, když EP již není vnímáno jako součást MPV, ale jako samostatný, autonomní systém. Oproti MPV má v očích Soudního dvora tento nový právní řád tu důležitou vlastnost, že již samotným vstupem Smlouvy v platnost se EP stává bez dalšího součástí vnitrostátních právních řádů všech členských států. Působí tedy bezprostředně. Soudní dvůr tak zbavil EP závislosti na ústavních recepčních mechanismech MPV zakotvených ve vnitrostátních právních řádech členských států.¹⁹

Soudní dvůr pak tuto zásadu bezprostřednosti doplnil ve stejném rozsudku ještě úvahou, že „členské státy nemohou proti právnímu řádu jimi přijatému na základě vzájemnosti s úspěchem uplatnit pozdější jednostranné opatření, jehož se tak nelze proti němu dovolávat“²⁰. Tím vyslovil zásadu aplikační přednosti EP vůči právu vnitrostátnímu, bez níž by dle jeho slov „přišlo o povahu práva Společenství a byl by zpochybněn právní základ samotného Společenství“²¹. Zajímavé je, že k tomuto závěru podporujícímu samostatnost EP dospěl Soudní dvůr s pomocí teorie a argumentů známých z MPV, a sice konkrétně na základě obecně uznávané zásady, že se stát nemůže dovolávat svého vnitrostátního práva coby důvodu pro nesplnění mezinárodněprávního závazku^{22,23}

¹⁷ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ a Jiří MALENOVSKÝ, op. cit. bod 13, str. 78-79.

¹⁸ Rozsudek SD EU ve věci *Costa v. E.N.E.L.*, C-6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

¹⁹ MALENOVSKÝ, Jiří, op. cit. bod 7, str. 485-487.

²⁰ Rozsudek SD EU ve věci *Costa v. E.N.E.L.*, C-6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

²¹ *Ibid.*

²² Tzv. primát mezinárodního práva, kodifikovaný v čl. 27 Vídeňské úmluvy o smluvním právu z r. 1969.

Další odklon Soudního dvora od pojetí EP jako součásti MPV lze pozorovat v rozsudku ve věci *Les Verts*. Soudní dvůr totiž v tomto rozhodnutí hovoří o Smlouvě o Evropských společenstvích jako o „základní ústavní listině Společenství“²⁴. Použitý termín *ústavní listina* má zdůraznit autonomii EP a také je zde nápadná analogie k vnitrostátnímu právu, když Soudní dvůr úmyslně používá označení typické pro konstituce národní úrovně spjaté s vrcholným vyjádřením státní suverenity²⁵.

Z výše uvedeného tedy jasně vyplývá, že SD EU považuje EP za svébytný, autonomní právní systém, který není součástí MPV. Tuto autonomii založil tím, že formuloval specifické zásady (přímého účinku, bezprostřednosti a aplikační přednosti), jež jsou dle jeho názoru EP vlastní a které ho od práva mezinárodního odlišují. To navíc doprovází významným terminologickým posunem, kdy postupně upustil od zmínek o mezinárodněprávním základu EP a začal namísto toho užívat termíny typické pro právo ústavní.

1.1.2 Doktrinální pohled

Nebyl to však pouze Soudní dvůr, kdo zastával názor, že EP není prostou součástí MPV. Z dostupných dokumentů a svědectví vyplývá, že minimálně některé z vlád původní šestice členských států Unie byly přesvědčeny o zvláštní povaze EP. Tak například již v druhé polovině 50. let při příležitosti ratifikace Smlouvy o vytvoření EHS probíhala v Nizozemsku diskuze, zda původní Smlouvy mohou být prostě doplněny jinou pozdější mezinárodní smlouvou mezi stejnými stranami, či může tento proces proběhnout pouze za dodržení specifických pravidel stanovených pro Společenství právě v doplňované smlouvě. Nizozemská vláda nejprve prosazovala první variantu, běžnou pro klasické MPV, avšak pod vlivem názoru nizozemského parlamentu nakonec přijala myšlenku zvláštního postupu naznačující specifické postavení EP.²⁶

Podobně Mayer připomíná vyjádření vedoucího německé delegace k vyjednávání o Smlouvě o vytvoření EHS Karla Friedricha Ophülsa. Ten měl

²³ TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ a Jiří MALENOVSKÝ. op. cit. bod 13, str. 80.

²⁴ Rozsudek SD EU ve věci Parti écologiste "Les Verts" v. Evropský parlament, C-294/83, ECLI:EU:C:1986:166.

²⁵ SCHEU, Harald Christian. op. cit. bod 5, str. 6.

²⁶ TIMMERMANS, op. cit. bod 8, str. 182.

komentovat rozsudek SD EU ve věci *Van Gend & Loos* tak, že Soudní dvůr v něm pouze zopakoval převažující pohled panující při sjednávání Smlouvy o vytvoření EHS. Dokonce se dle jeho názoru Soudní dvůr ve svých formulacích v rozsudku velmi blíží textu memoranda německé vlády, které doprovázelo ratifikaci zakládajících smluv v 50. letech.²⁷

V akademickém prostředí přišel s uceleným pohledem na zvláštnost EP jako jeden z prvních Pierre Pescatore. Autonomní povahu tohoto právního řádu vyjádřil už tím, že přišel s novým pojmenováním tohoto normativního systému, když pro něj použil označení *integrační právo*²⁸. V jeho očích se EP v některých ohledech natolik rozchází s MPV, že jej nelze považovat za jeho součást. Vychází z toho, že díky odlišným společenským podmínkám, v kterých oba systémy působí, není EP na rozdíl od MPV pouhým *právem mezistátní kooperace*²⁹, nýbrž tento stupeň přesahuje a tvoří *právo solidarity a integrace*³⁰. Jde tak o systém, v kterém, namísto pouhé optimalizace vztahů za podmínek daných jednotlivých národních zájmů, dochází k vytváření společných zájmů v podstatných záležitostech, jejichž dosažení jsou podřízeny partikulární zájmy národní. Takový systém je provázen charakteristikami výrazně odlišnými od tradičního MPV. Originalitu EP vidí především v institucionální struktuře, zdrojích práva a judiciálním systému.³¹

V EP totiž vedle přetrvávajících mezivládních struktur dochází k vytvoření nezávislých institucí, založení jedinečného vlivu parlamentů a zavedení většinových metod hlasování. Možnosti akce Unie tak výrazně překračují potenciál struktur tradičního mezinárodního práva.

Co se týče zdrojů práva Unie, ani Pescatore nepopírá mezinárodněprávní původ zakládajících smluv, avšak vyzdvihuje, že neobsahují pouze vzájemné závazky stran, ale vytváří soubor institucí schopných rozhodovat a hlavně přijímat vlastní legislativní akty. Tento *systém legislativní seberegulace* dle jeho názoru umožňuje Unii reagovat na nové problémy a měnící se podmínky stejně jako to činí

²⁷ MAYER, Franz C. *Van Gend en Loos: The Foundation of a Community of Law*. In: MADURO, Miguel Poiares a Loic AZOULAI. *The Past and Future of EU Law*. Oxford: Hart Publishing, 2010, str. 21-22.

²⁸ Klasickým dílem EP se stala jeho kniha z r. 1972 nesoucí právě tento název, *Le droit de l'integration*.

²⁹ *A law of inter-State cooperation*.

³⁰ *A law of solidarity and integration*.

³¹ PESCATORE, Pierre. *International Law and Community Law - a Comparative Analysis*. Common Market Law Review. Leiden: Kluwer Law International, 1970, 7(2): str. 169-170.

živoucí organismy, což dává do kontrastu ke složitému procesu změn běžných mezinárodních smluv. Upozorňuje také na odlišnosti v oblasti výkladu právních norem. Zatímco proces interpretace práva v MPV vnímá jako statický, hledící retrospektivně na intence smluvních stran v době přijetí smlouvy, výklad v EP je zásadně dynamický, jelikož se odvíjí především od společných cílů stanovených stranami, od určité vize budoucnosti, je tedy prospektivní. Konkrétně řečeno, „interpretace práva Společenství se neodvíjí od myšlenky zachování jednou dosaženého ekvilibria, ale od vize evropské jednoty, již je třeba vybudovat“³². Pescatore také připomíná, že zatímco v MPV je přímý účinek norem spíše výjimečným jevem, v EP je naopak normálním stavem věcí, a dopad unijního práva je tak mnohem výraznější.

Také soudní systém vymáhání unijního práva se z jeho pohledu výrazně liší od institutů fungujících v tomto ohledu v MPV. Všimá si už silného postavení Evropské komise oproti sekretariátům mezinárodních organizací, které významně doplňuje samotný soudní proces ochrany práva EU. Opět používá metodu srovnání, když vedle sebe staví pro MPV typické prvky jednostranné akce a svépomoci, slabé garance založené na principu reciprocity, dobrovolnosti kontroly na straně jedné a EP vybavené komplexním souborem objektivních a efektivních soudních garancí, které jsou zajišťovány SD EU jako unijním orgánem vybaveným širokou a obligatorní jurisdikcí na straně druhé. Navíc unijní systém právní ochrany je otevřený nejen členským státům, ale také společným institucím, vnitrostátním soudům členských států a hlavně jednotlivcům, přičemž neobsahuje podmínku předchozího využití všech vnitrostátních prostředků právní ochrany. Při tomto nastavení soudního systému nepřekvapí, jak obsáhlou judikaturou SD EU disponuje, čímž také zastihuje podobné instituce působící v MPV.³³

Podobné prvky jako Pescatore vyzdvihuje u EP také Malenovský, když mu přiznává status samostatného právního systému, kterým rozumí „*strukturovaný soubor pravidel chování obsažených ve zvláštních právních formách vybavený*

³² PESCATORE, Pierre, op. cit., bod 31, str. 174.

³³ PESCATORE, Pierre, op. cit., bod 31, str. 175-177.

*vlastními orgány i normotvornými postupy, v nichž se tyto právní normy vytvářejí a vykládají, zjišťují jejich porušení a případně ukládají sankce*³⁴.

1.2 Působení MPV v EP

Připustíme-li vzhledem k výše uvedenému, že EP představuje samostatný právní řád, vztahuje se i na něj tradiční otázka mezinárodněprávní nauky i praxe po účincích MPV uvnitř ostatních právních systémů³⁵. Přestože debata na toto téma trvá již více než století, zůstává díky neustálému vývoji dotčených právních systémů, který mimo jiné ilustruje právě i vznik EP, stále živá. V případě EP k tomu výrazně přispívá judikatura SD EU, jež významným způsobem doplňuje ne příliš četná relevantní ustanovení Smluv. První část této podkapitoly tak bude věnována právě tomu, jak se na vztah EP a MPV dívají zakládající Smlouvy, a následně budou analyzována navazující rozhodnutí SD EU. V druhé části bude zjištěný právní stav uveden do širších teoretických souvislostí.

1.2.1 Smlouvy a judikatura SD EU

V obecné rovině Unie deklaruje svůj vztah k MPV tak, že si v čl. 3 Smlouvy o Evropské unii klade za svůj cíl mimo jiné také přispívat „*k přísnému dodržování a rozvoji mezinárodního práva, zejména k dodržování zásad Charty Organizace spojených národů*“³⁶. V souvislosti s tím se v čl. 21 SEU zavazuje ve své vnější činnosti dodržovat zásady Charty Organizace spojených národů a mezinárodního práva. Konkrétnější otázkou je, jakými instrumenty je toto dodržování MPV ze strany Unie zajištěno. Jde o to, jak Unie integruje své mezinárodněprávní závazky do svého právního řádu, tedy na základě čeho se tak děje a jaké jim v něm připisuje účinky. Hovoříme tak o pravidlech recepce MPV do EP, které si můžeme představit jako určitý filtr mezi oběma právními systémy, díky kterému jsou určitá pravidla MPV do EP propuštěna, zatímco jiná nikoliv. Přitom je jednak významná jeho velikost, ovlivňující kdy daná norma pronikne do EP, ale také vlastnosti mřížky filtru, určující s jakými účinky norma do EP vstoupí. Můžeme se tedy ptát konkrétně:

³⁴ MALENOVSKÝ, Jiří. op. cit. bod 7, str. 485.

³⁵ Tradičně a majoritně se jedná o vnitrostátní právní systémy, avšak se vznikem např. EP již ne výlučně.

³⁶ EVROPSKÁ UNIE. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii. In: Úřední věstník Evropské unie. 2012, číslo C 326.

- a) Které normy MPV jsou součástí EP?
- b) Mají tyto normy přímý účinek?
- c) Vůči kterým pravidlům požívají v případě konfliktu přednosti?

Ad a)

Při pohledu do základních dokumentů Unie najdeme jediné ustanovení výslovně upravující účinky MPV v EP. Jedná se o odstavec 2 článku 216 Smlouvy o fungování Evropské unie, který zní: „*Dohody uzavřené Unií jsou závazné pro orgány Unie i pro členské státy*“³⁷. Tato norma explicitně neřeší účinky jiných pramenů MPV než mezinárodních smluv a zároveň ze škály možných účinků upravuje pouze jejich závaznost. V žádném případě se tedy nejedná o komplexní úpravu dané problematiky, čímž je dán velký prostor SD EU k doplňujícímu výkladu. Ten tak řešil ve své judikatuře otázky týkající se závaznosti ostatních pramenů MPV a dále musel vyjasnit, zda a za jakých podmínek všechny prameny MPV nabývají vedle závaznosti také přímého účinku a jaké místo v hierarchii právních norem EP zaujímají. V podstatě je to tak hlavně SD EU, kdo vytváří pravidla recepce MPV do EP. SD EU je proto někdy označován jako strážný chránící brány unijního práva³⁸.

Prvním významným rozhodnutím SD EU v této souvislosti byl rozsudek ve věci *Haegeman*³⁹, v němž se Soudní dvůr vyslovil v tom smyslu, že mezinárodní smlouvy sjednané Unií tvoří integrální součást EP, a to bez dalšího již samotným okamžikem jejich vstupu v platnost.⁴⁰ Není tedy třeba žádného zvláštního implementačního opatření, které by danou mezinárodní smlouvu integrovalo do unijního práva. Později se SD EU vyjádřil také k normám mezinárodního obyčejového práva. Ty upravují chování Unie v mezinárodních vztazích v obecné

³⁷ EVROPSKÁ UNIE. Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. In: Úřední věstník Evropské unie. 2012, číslo C 326.

³⁸ Anglický termín *gatekeeper* v této souvislosti užívají např. SNYDER, Francis. *The Gatekeepers: The European Courts and WTO Law*. Common Market Law Review. Leiden: Kluwer Law International, 2003, 40(2): 313-367. ISSN 0165-0750. či HOLDGAARD, R. *Principles of Reception of International Law in Community Law*. Yearbook of European Law. 2006, 25(1): 263-314. ISSN 0263-3264.

³⁹ Rozsudek SD EU ve věci *Haegemann v. Belgický stát*, C-181/73, ECLI:EU:C:1974:41.

⁴⁰ Učinil tak ještě v době, kdy tato zásada nebyla vyjádřena přímo ve Smlouvách. Dnes je jejím odrazem výše zmíněný čl. 216 odst. 2 SFEU.

rovině, jako subjekt MPV je jimi EU vázána a tvoří integrální součást EP⁴¹. Tyto případy se dají shrnout tak, že integrální součástí EP se stávají ty mezinárodní normy, s nimiž je spojena mezinárodněprávní odpovědnost Unie jako subjektu MPV.

SD EU však ve svých dalších rozhodnutích označil za integrální součást EP i některé dohody, jejichž stranou Unie sama není, a na první pohled tak nenese odpovědnost za jejich plnění. SD EU v tomto případě použil dvě metody, v odborné literatuře označované jako substituce a delegace⁴². V případě substituce jednoduše řečeno Unie nahrazuje členské státy v jejich pozici a chová se, jako by byla smluvní stranou dané dohody. Musí však dojít ke splnění hned několika podmínek současně: stranami dohody jsou všichni členové Unie; kompetence, jejichž výkon tato dohoda předpokládá, svědčí Unii, na kterou byly tyto dříve členskými státy přeneseny, a ta je skutečně používá; třetí státy, které jsou stranami dané dohody, s výkonem přenesených pravomocí Unii souhlasí⁴³. V případě delegace jsou stranami dané dohody opět pouze členské státy, přičemž se jimi staly v zastoupení a v zájmu Unie⁴⁴. Jedná se o výjimečné případy, kdy Unie, přestože má kompetenci danou dohodu uzavřít, z nějakého důvodu nechá přistoupení k dohodě na členských státech.⁴⁵ Je vhodné podotknout, že obě tyto metody nejsou zatím úplně propracovány, a jejich přesná podoba je tak předmětem diskuzí. Výsledek však bude mít závažné dopady, jelikož se dotýká možného působení významných mezinárodních smluv⁴⁶, jichž není EU stranou, v EP.⁴⁷

Za integrální součást EP označil SD EU i sekundární prameny práva vzniklé na základě pro EU závazné mezinárodní smlouvy. Myšlenka je taková, že daná dohoda vytváří určitý orgán odpovědný za její implementaci a ten za tímto účelem

⁴¹ Tak např. v rozsudku ve věci *Racke v. Hauptzollamt Mainz*, C-162/96, ECLI:EU:C:1998:293 SD EU uznal závaznost mezinárodního obyčeje *rebus sic stantibus*, ve věci *Opel Austria v. Rada*, T-115/94, ECLI:EU:T:1997:3 Tribunál uznal závaznost *zásady dobré víry*,

⁴² HOLDGAARD, R., op. cit. bod 38, str. 281-286.

⁴³ Rozsudek SD EU ve věci *International Fruit Company a další v. Produktschap voor Groenten en Fruit*, C-21/72, ECLI:EU:C:1972:115.

⁴⁴ Rozsudek SD EU ve věci *Cipra a Kvasnicka v. Bezirkshauptmannschaft Mistelbach*, C-439/01, ECLI:EU:C:2003:31, který se týkal Evropské dohody o práci osádek vozidel v mezinárodní silniční dopravě z roku 1970 známé pod zkratkou AETR.

⁴⁵ HOLDGAARD, R., op. cit. bod 38, str. 286-287.

⁴⁶ Např. jde stále o EÚLP a další dohody o lidských právech či dohody v oblasti práv duševního vlastnictví.

⁴⁷ Blíže viz HOLDGAARD, R., op. cit. bod 38, str. 263-314.

vydává rozhodnutí. Tyto akty jsou tak v přímé návaznosti na tuto dohodu a z toho titulu jsou stejně jako ona integrální součástí EP. To platí pro rozhodnutí závazné⁴⁸ i nezávazné povahy⁴⁹.

Tím, že SD EU označil dané mezinárodněprávní normy za integrální součást EP, jim zároveň poskytl stejné prostředky ochrany, jež přicházejí v úvahu u běžných pravidel EP. Tím zřejmě přistoupil na myšlenku, že proces implementace norem MPV do domácího právního řádu je především prostředkem k zajištění plnění mezinárodních závazků a posílení jejich účinnosti.⁵⁰

Lehce jiným směrem se Soudní dvůr vydal prostřednictvím svého rozhodnutí ve věci *Kupferberg*. Zde sice nejprve potvrdil svou předchozí judikaturu, avšak zároveň ji doplnil v tom smyslu, že „účinky uvnitř Společenství ustanovení dohody uzavřené Společenstvím s nečlenskou zemí by neměly být určovány bez toho, že bude brán ohled na mezinárodní původ těchto ustanovení“⁵¹.

Ve světle výše uvedeného se dá postoj SD EU shrnout tak, že mezinárodní právo je součástí unijního právního systému a jako takové musí být vymáháno unijními prostředky ochrany, avšak jeho účinky musí být určovány s ohledem na jeho mezinárodní původ.

Ad b)

Konkrétně se závěr SD EU k bodu a) projevuje při jeho rozhodování o tom, zda má přiznat tomu kterému ustanovení mezinárodní smlouvy přímý účinek⁵². Při svých úvahách se totiž řídí nejen kritérii, které testuje u běžných norem EP (jasnost, přesnost a bezpodmínečnost ustanovení), ale nadto zkoumá také povahu a účel celé dané dohody, v níž se předmětné ustanovení nachází⁵³. Ve své rozhodovací praxi se při posuzování povahy a účelu relevantní mezinárodní

⁴⁸ V rozsudku ve věci *Řecko v. Komise*, C-30/88, ECLI:EU:C:1989:422 tak Soudní dvůr uznal za integrální součást práva Společenství rozhodnutí Rady přidružení, která byla vytvořena v asociační smlouvě EHS s Tureckem z r. 1963.

⁴⁹ Rozsudek SD EU ve věci *Deutsche Shell v. Hauptzollamt Hamburg-Harburg*, C-188/91, ECLI:EU:C:1993:24.

⁵⁰ CANNIZZARO, Enzo. *The Neo-Monism of the European Legal Order*. In: CANNIZZARO, Enzo, Paolo PALCHETTI a Ramses A. WESSEL. *International Law as Law of the European Union*. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2012, str. 37.

⁵¹ Rozsudek SD EU ve věci *Hauptzollamt Mainz v. Kupferberg & Cie.*, C-104/81, ECLI:EU:C:1982:362.

⁵² Přímým účinkem se obecně rozumí možnost jednotlivce dovolat se přímo daného ustanovení mezinárodní smlouvy před vnitrostátním soudem.

⁵³ Rozsudek SD EU ve věci *Demirel v. Stadt Schwäbisch Gmünd*, C-12/86, ECLI:EU:C:1987:400.

smlouvy SD EU zaměřuje především na tři faktory: reciprocitu, existenci mechanismu řešení sporů a zakotvení práv jednotlivců.

Co se týče reciprocity, SD EU ve věci *Kupferberg* rozhodl, že samotný fakt, že v právním řádu jiné strany dohody není přímý účinek uznán, neznamená nedostatek reciprocity v implementaci dohody, a není tak z jeho pohledu překážkou přiznání přímého účinku. Nestanoví-li totiž daná dohoda jinak, je čistě věcí každé ze stran, jakými prostředky zajistí dodržování závazků z ní plynoucích.⁵⁴ Klíčové z pohledu SD EU je, zda daná dohoda jako taková je založena na principu recipročního a vzájemně výhodného uspořádání. Pokud ano, mohlo by přiznání přímého účinku SD EU při absenci takového přístupu na straně smluvních partnerů Unie znamenat narušení rovnovážného stavu, který byl při uzavření dohody vytvořen.⁵⁵ Reciproční charakter dohody tedy v takovém případě brání přiznání přímého účinku. Tento závěr se může zdát poměrně problematický, chápeme-li reciprocitu v jejím klasickém pojetí, tedy staticky jako motiv k samotnému uzavření dohody a následně k jejímu dodržování. Takto vnímaná reciprocita je totiž přítomna snad ve všech mezinárodních smlouvách, a přímý účinek by tak byl uplatňován jen velmi omezeně. SD EU však, zdá se, vnímá v tomto případě reciprocitu jinak, a sice jako element závazků dané dohody, který dotváří jejich konkrétní aktuální podobu. Přesný obsah závazků je tak determinován dynamicky na základě neustálých vzájemných přizpůsobení stran.⁵⁶ Příkladem takové praxe byl v očích SD EU právní režim založený dohodou GATT z roku 1947, na nějž navazuje právo WTO, jež bude předmětem bližšího zkoumání v druhé kapitole této práce.

V klasickém přístupu k přiznání přímého účinku, kdy je na něj usuzováno z jasnosti a určitosti daného pravidla, by přítomnost mechanismu řešení sporů neměla hrát určující roli. Když už by nějaký význam jeho existence mít měla, tak by mělo jít o argument podporující přímý účinek, jelikož pravidelné judičiální posuzování daných ustanovení k tomu určeným orgánem by mělo přispívat k jejich

⁵⁴ Rozsudek SD EU ve věci *Hauptzollamt Mainz v. Kupferberg & Cie.*, C-104/81, ECLI:EU:C:1982:362.

⁵⁵ Rozsudek SD EU ve věci *International Fruit Company a další v. Produktschap voor Groenten en Fruit*, C-21/72, ECLI:EU:C:1972:115.

⁵⁶ CANNIZZARO, Enzo. op. cit., bod 50, str. 41-42.

jasnosti a přesnosti. Tento postoj sdílel SD EU ve svém rozsudku ve věci *Chiquita*⁵⁷, když přiznal přímé účinky pravidlům z Čtvrté dohody mezi státy AKP a EHS z roku 1989, ačkoliv v ní byl ustaven zvláštní mechanismus řešení sporů. Situace se však zkomplikovala jeho rozhodnutím ve věci *Portugalsko v. Rada*⁵⁸, kdy se konkrétně zabýval mechanismem řešení sporů v právu WTO. V něm je zakotvena možnost stran sporu upravit své vztahy i odlišným způsobem, než stanoví orgán WTO spor rozhodující. Je tak možné, že se strany sporu domluví na řešení např. v podobě kompenzační platby při zachování původního stavu porušujícího právo WTO. Pokud by tedy SD EU přiznal právu WTO přímý účinek v EP, zbavil by příslušné orgány Unie možnosti takového řešení využít⁵⁹. Je otázkou, zda lze tento jeho závěr zobecnit tak, že přímý účinek je možné přiznat jen těm mezinárodním pravidlům, jejichž vymáhání je efektivně zajištěno již na mezinárodní úrovni. Efektivní mechanismus řešení sporů by tak byl podmínkou přiznání přímého účinku, což by opět bylo vůči efektivitě norem MPV dosti omezující. Spíše se lze tedy přiklonit k názoru, že úprava řešení sporů ve WTO je zvláštním případem a obecné závěry z rozhodnutí SD EU činit nelze, a to tím spíše, že i pro právo WTO se zdá být závěr Soudního dvora problematický, což bude blíže rozebráno v další části textu.

Nověji se SD EU při hodnocení povahy a účelu mezinárodní smlouvy zaměřuje také na to, zda jsou její ustanovení způsobilá založit práva jednotlivcům. V rozhodnutích ve věci *Biret* totiž jak Tribunál, tak Soudní dvůr odmítly přiznat dané dohodě přímý účinek s odkazem právě na její povahu a účel, když byla vytvořena „*k úpravě vztahů mezi státy a regionálními organizacemi při ekonomické integraci a nikoliv k ochraně jednotlivců*“⁶⁰. Je otázkou, za jakých podmínek SD EU uzná, že daná dohoda je určena k ochraně jednotlivců. Soudní dvůr sám ve své

⁵⁷ Rozsudek SD EU ve věci *Amministrazione delle finanze dello Stato v. Chiquita Italia*, C-469/93, ECLI:EU:C:1995:435.

⁵⁸ Rozsudek SD EU ve věci *Portugalsko v. Rada*, C-149/96, ECLI:EU:C:1999:574.

⁵⁹ Rozsudek SD EU ve věci *R. v. Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions, ex parte Omega Air Limited*, C-27/00, ECLI:EU:C:2002:161.

⁶⁰ Jde o rozsudky SD EU ve věci *Biret International SA v. Rada*, T-174/00, ECLI:EU:T:2002:2 a C-93/02 P, ECLI:EU:C:2003:517 a ve věci *Etablissements Biret et Cie Sa v. Rada*, T-210/00, ECLI:EU:T:2002:3 a C-94/02 P, ECLI:EU:C:2003:518.

judikatuře totiž nastínil dva možné přístupy. Ve věci *Simutenkov*⁶¹ se přiklonil ke klasickému pohledu, který říká, že i dohody vytvořené v zásadě pro úpravu mezistátních vztahů mohou založit práva a povinnosti jednotlivcům ve vnitrostátních právních řádech. Naproti tomu postup Soudního dvora ve věci *Intertanko*⁶² se dá shrnout tak, že nezakládá-li daná dohoda jednotlivcům práva či povinnosti přímo v mezinárodním právním řádu, nelze je přiznat ani v právu domácím. Teoreticky je možné tento druhý přístup přivítat, jelikož je zřejmě více v souladu s požadavkem respektu k mezinárodněprávním kořenům daných ustanovení, avšak jeho praktické dopady jsou takové, že přímý účinek se bude týkat jen poměrně úzkého okruhu mezinárodních smluv, a vymahatelnost MPV v domácím právním řádu tak bude značně oslabena.⁶³

Ad c)

Poslední otázka položená výše se týká problematiky řešení konfliktu norem EP a MPV. V takovém případě je nutné rozhodnout, která z norem bude mít při aplikaci přednost. Tímto tématem se SD EU zabýval v sérii případů známých pod populárním názvem *Kadi*. Komplikovanost a význam problému dokazuje fakt, že jak Tribunál, tak generální advokát pro danou věc i Soudní dvůr došli k různým řešením. Zde bude s ohledem na omezení v rozsahu práce představeno pouze výsledné stanovisko Soudního dvora. Ten nejprve potvrdil, že mezinárodní smlouvy (za podmínek uvedených v bodě a) tvoří integrální součást EP a zavazují orgány Unie i členské státy. To znamená, že mají přednost před akty sekundárního práva Unie⁶⁴. SD EU pak však výslovně řekl, že „*tato přednost na úrovni práva Společenství se nevztahuje na právo primární, obzvláště pak ne na obecné zásady, jejichž součástí jsou základní práva*“⁶⁵. Tento svůj závěr podpořil zněním článku 218 odst. 11 SFEU⁶⁶, který stanoví, že určené subjekty mohou požádat Soudní dvůr před uzavřením mezinárodní smlouvy Unie o posudek o její slučitelnosti se

⁶¹ Rozsudek SD EU ve věci *Simutenkov v. Ministerio de Educacion y Cultura a ostatní*, C-265/03, ECLI:EU:C:2005:213.

⁶² Rozsudek SD EU ve věci *Intertanko a další v. Secretary of State for Transport*, C-308/06, ECLI:EU:C:2008:312.

⁶³ CANNIZZARO, Enzo. op. cit., bod 50, str. 49.

⁶⁴ Tento závěr SD EU opakovaně judikoval již dříve např. ve věci *Intertanko*, C-308/06 v bodě 42 či ve věci *Komise v. Německo*, C-61/94, ECLI:EU:C:1996:313 v bodě 52.

⁶⁵ Rozsudek SD EU ve věci *Kadi a Al Barakaat International Foundation v. Rada a Komise*, C-402/05 P, ECLI:EU:C:2008:461, bod 308.

⁶⁶ V tehdejší znění šlo o čl. 300 odst. 7 Smlouvy o ES.

Smlouvami a v případě negativního stanoviska Soudního dvora k této otázce nemůže taková mezinárodní smlouva vstoupit v platnost, nedojde-li k její změně či změně Smluv. Tento a i další závěry SD EU v této věci vyvolaly živou diskuzi v odborné literatuře, jež byla místy i dosti kritická. Vzhledem k její obsáhlosti však na tomto místě nelze jinak, než na ni odkázat⁶⁷.

1.2.2 Teoretická perspektiva

Právní nauka vyvinula pro řešení vztahu MPV a vnitrostátních právních řádů dva tradiční přístupy; monismus a dualismus. Zatímco první z nich ve své nejčistší podobě vychází z myšlenky, že mezi jmenovanými právními řády neexistuje dělící čára, tvoří jeden celek, který je vnitřně uspořádaný, a případné konflikty norem jsou řešeny na základě jejich hierarchického postavení v rámci systému. Normy MPV tak nepotřebují žádné implementační opatření ze strany státu, mají přímý účinek za stejných podmínek jak vnitrostátní normy a v případě konfliktu požívají přednosti. Naproti tomu dualismus předpokládá existenci MPV a národních právních řádů jako samostatných právních systémů. Nelze tak v jeho očích nalézt hierarchii mezi normami těchto dvou odlišných právních celků. K účinkům ve vnitrostátním právu musí být normy MPV povolány specifickými pravidly recepce ukotvenými na vnitrostátní úrovni. V nejryzejší podobě je MPV do domácího právního řádu vtahováno pomocí transpozice, kdy musí být mezinárodněprávní norma přijata příslušnými orgány státu ve formě vnitrostátního pramene práva.

Při pohledu na znění Smluv, v kterých se Unie hlásí k dodržování a podpoře MPV a kde je nepřímo zakotvena přednost mezinárodních smluv před unijní legislativou, je zřejmý příklon k monistické tradici. V tomto duchu je někdy Unie označována pomocí přiléhavého německého termínu jako *völkerrechtsfreundlich*, když má v této své přívětivosti vůči MPV patřit k nejsilnějším právním řádům

⁶⁷ Kriticky vnímají postoj SD EU např. DE BÚRCA, Gráinne. The European Court of Justice and the International Legal Order after Kadi. *Harvard International Law Journal*. 2009, 1(51): str. 1-52. či FASSBENDER, Bardo. Triepel in Luxemburg: The dualist construction of the relationship between EU law and international law in the "Kadi" jurisprudence of the European Court of Justice. *Die öffentliche Verwaltung*. 2010, 63: str. 333-341. Smířlivěji naopak vyznívá např. článek KOKOTT, Juliane a Christoph SOBOTTA. The Kadi Case - Constitutional Core Values and International Law - Finding the Balance? *European Journal of International Law*. 2012, 23(4): str. 1015-1024. DOI: 10.1093/ejil/chs063. ISSN 0938-5428.

současnosti⁶⁸. Tento postoj Unie je spojen s vnímáním MPV jako oblastí univerzálních hodnot a legality. MPV však lze vnímat také jinak, a sice jako prostředí, v kterém mezi sebou státy soupeří při naplňování svých partikulárních zájmů. Tohoto realističtějšího pojetí je si zřejmě vědom SD EU, když koriguje ve své judikatuře ono idealistické vidění Smluv pomocí stanovení různých dodatečných podmínek, jejichž naplnění je nutné pro plné uplatnění MPV v EP. Nabourává tak ono monistické systematické pojetí vztahu MPV a EP, když řeší jejich konflikty více flexibilně a s větším citem pro detail, přičemž otevírá dveře i politickým úvahám.

Cannizzaro vidí v jeho postupu dokonce zárodek nového teoretického přístupu, který označuje jako *neo-monismus*. Za jeho hlavní charakteristiku považuje myšlenku, že v procesu implementace nesmí být jednotlivé normy MPV posuzovány izolovaně, nýbrž jako součást komplexního právního systému. To umožňuje onen flexibilnější přístup, což podle něj na jedné straně může vyřešit nejzávažnější nedostatky původní monistické teorie, avšak zároveň při přílišném podlehnutí politickým tlakům hrozí vytvořením podmínek k svévolnému porušování MPV ze strany Unie.⁶⁹ Je otázkou budoucího vývoje, kterým směrem se SD EU vydá.

Popsaný vývoj vztahu MPV a EP můžeme zasadit do širšího kontextu, kdy je různými autory upozorňováno na nevyhnutelnou zastaralost obou klasických teorií. Jejich vznik se totiž datuje do doby, kdy mezinárodní vztahy a prostředí byly mnohem méně propojeny s děním uvnitř jednotlivých států, než je tomu v dnešním globalizovaném světě. Nejsou tak schopny uspokojivě vysvětlovat problémy vyvstávající z narůstající interakce mezi národními právními systémy a MPV, k nimž se navíc přidávají i regionální právní systémy, jakým je např. právě EP.⁷⁰ Nejdále v jejich kritice jde zřejmě Von Bogdandy, když monismus a dualismus označuje za „*intelektuální zombie z jiné doby*“ a považuje jejich užívání dokonce za překážku správného uchopení problematiky vztahu MPV a jiných právních

⁶⁸ CANNIZZARO, Enzo. op. cit., bod 50, str. 57.

⁶⁹ CANNIZZARO, Enzo. op. cit., bod 50, str. 57-58.

⁷⁰ WESSEL, Ramses A. Reconsidering the Relationship between International and EU Law: Towards a Content Based Approach?. In: CANNIZZARO, Enzo, Paolo PALCHETTI a Ramses A. WESSEL. International Law as Law of the European Union. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2012, str. 7-8.

řádů⁷¹. Jsou tedy vyvíjeny nové přístupy a teorie, které by dokázaly současný právní vývoj vysvětlit. Zatím je však akademická debata spíše v rané fázi tohoto vývoje, což je doprovázeno její jistou roztržičností.

1.3 Vnější smlouvy EU

Dříve než se bude tato práce soustředit na zkoumání účinků práva WTO v unijním právním řádu, je třeba se ještě alespoň krátce věnovat problematice mezinárodních smluv, a to jak nejprve v obecné rovině, tak následně specificky s ohledem na zvláštní charakter EU. Důvody pro toto zastavení jsou dva. Zaprvé také WTO totiž stojí právě na mezinárodně-smluvním základě a zadruhé pro EU představují mezinárodní smlouvy důležitý nástroj⁷² k dosahování jejich cílů ve vnějších vztazích⁷³.

Mezinárodním smlouvám se tradičně věnuje především doktrína MPV. V ní proto budeme hledat jejich pojmové vymezení a základní členění. Za mezinárodní smlouvu lze považovat „*ujednání dvou nebo více subjektů mezinárodního práva, které má z vůle těchto subjektů mezinárodněprávní účinky a řídí se mezinárodním právem*“⁷⁴. Z této definice vyplývá, že je nerozhodná jak forma (písemná či ústní), tak název dané mezinárodní smlouvy (dohoda, smlouva, úmluva či další). Dále mohou dle tohoto pojetí mezinárodní smlouvy uzavírat nejen státy, ale i jiné subjekty MPV, což je možné pozorovat i na příkladu EU. Mezinárodní smlouvy lze s ohledem na různá kritéria dělit do mnoha kategorií. Přehled s příklady takového dělení mezinárodních smluv nabízí níže uvedená tabulka.

⁷¹ VON BOGDANDY, Armin. Pluralism, Direct Effect, and the Ultimate Say: On the Relationship between International and Domestic Constitutional Law. *International Journal of Constitutional Law*. 2008, 6(3&4): str. 400.

⁷² Jen pro ilustraci Databáze ESVA obsahuje k 20. březnu 2016 880 bilaterálních a 259 multilaterálních smluv, jež EU (včetně Euroatomu a ESUO) uzavřela či k nimž přistoupila. Databáze je přístupná na <http://ec.europa.eu/world/agreements/default.home.do>.

⁷³ K obsahu pojmu a jeho vymezení vůči ostatním (vnější činnosti EU, zahraniční politika, mezinárodní vztahy, vztahy s okolním světem, činnosti na mezinárodní scéně, zahraniční věci) viz SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-352-3.

⁷⁴ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 144.

Tabulka 1: Přehled dělení mezinárodních smluv

Dělení podle	Jednotlivé druhy	Bližší popis
Obsahu	Politické	Mírové, přátelské a další.
	Hospodářské	Obchodní, vědecko-technické a další.
	Právotvorné	Normují dosud neupravenou tzv. volnostní sféru států. Tvoří tzv. objektivní právo. Např. Vídeňská úmluva o smluvním právu. Plní funkci mezinárodních zákonů. Utvářejí platné právo v příslušné oblasti mezinárodních vztahů.
	Kontraktuální	Určují zvláštní práva a povinnosti mezi stranami. Např. smlouva o neútočení, celní dohoda.
	K normování vnější volnostní sféry států	Úprava té oblasti, která dosud obecným MPV upravena není.
	Normování vnitřní oblasti států	Unifikace či alespoň harmonizace dosavadní odlišné vnitrostátní úpravy v jednotlivých státech.
	S plněním jednorázovým	Např. dohoda o extradici určité osoby.
	S plněním opakujícím se	Např. Dohoda o civilním letectví.
Formy	Sjednané v plné formě	Existuje přesný text, jehož závaznost strany stvrzují podpisem, popř. i ratifikací.
	Sjednané ve zjednodušené formě	Jejich obsah je nutné dovodit z různých jednostranných úkonů stran.
	Tacitní	Jsou vytvářené konkludentním jednáním.
	Písemné	-
	Ústní	-
	Veřejné	-
	Tajné	-
Možnosti přístupu	Otevřené	Nejčastěji ty multilaterální.
	Polootevřené	Přístup vázán na splnění určitých podmínek.
	Uzavřené	Nejčastěji ty bilaterální.
Počtu smluvních stran	Dvoustranné	Bilaterální.
	Vícestranné	Plurilaterální.
	Univerzální	Multilaterální.

Doby trvání	Krátkodobé	-
	Dlouhodobé	-
	Časově neomezené	-
	Konečné	-
	Preliminární	Předběžné, později nahrazené konečnými.

Podle DAVID, Vladislav. Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 2., aktualiz. A přeprac. Vyd. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-86-8, str. 97-101.

Mezinárodní smlouvy lze mimo výše uvedené dělit také na tzv. *samovykonatelné* a *samonevykonatelné*⁷⁵. Samovykonatelná je taková mezinárodní smlouva, „jejíž ustanovení jsou aplikována soudy a dalšími orgány jako ustanovení domácího práva bez potřeby přijetí jakýchkoliv dalších legislativních či správních opatření“.⁷⁶ Klasifikace konkrétní smlouvy, respektive jejích jednotlivých ustanovení, jako samovykonatelné je záležitostí domácího právního řádu. Prvním a nutným předpokladem samovykonatelnosti je, že daná norma je součástí domácího právního řádu. K této základní podmínce pak jednotlivé soudní orgány přidávají další různá kritéria. Ta je možná dělit na subjektivní a objektivní. Subjektivním kritériem je míněn úmysl smluvních stran příslušné dohodě samovykonatelnost přiznat, či nikoliv. Mezi objektivní podmínky se pak řadí především dostatečná přesnost a bezpodmínečnost daného ustanovení.⁷⁷ Jak napovídá předchozí výklad, postupuje v tomto duchu i SD EU.

Samovykonatelnost je některými subjekty volně zaměňována s možností jednotlivých stran dovolávat se daného ustanovení před soudem či jiným orgánem⁷⁸. Přesnější je však přístup, kdy samovykonatelnost je sice nutnou podmínkou pro tuto možnost stran, k ní se však v některých případech musí přidat další, například v podobě založení subjektivních práv té které konkrétní strany.⁷⁹ Zdá se, že takto zaměňuje obě vlastnosti norem MPV i SD EU, což bude zřejmé v dalším výkladu o aplikaci konceptu přímého účinku pravidel WTO ve vztahu k členským státům Unie.

⁷⁵ V angličtině se v tomto smyslu používá označení *self-executing* a *non-self-executing treaties*.

⁷⁶ KAISER, Karen. Treaties, Direct Applicability. In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law [online]. Oxford University Press, 2013 [cit. 2016-08-28]. Dostupné z: <http://opil.ouplaw.com>.

⁷⁷ KAISER, Karen. op. cit. bod 76.

⁷⁸ Tato vlastnost je v anglickém jazyce označována jako *invocability*.

⁷⁹ KAISER, Karen. op. cit. bod 76.

Jak vyplývá z předchozího textu, EU jako subjekt MPV je stranou různých mezinárodních smluv, které uzavírá v rámci své pravomoci s třetími státy či mezinárodními organizacemi. Ač primární právo EU používá v této souvislosti buď označení *dohody* (čl. 37 SEU či čl. 216 SFEU) či *mezinárodní smlouvy* (čl. 3 odst. 2 SFEU), vžilo se pro tyto mezinárodní smlouvy označení *vnější smlouvy*. Význam užívané terminologie omezuje fakt, že i v EP se uplatňuje přístup, podle kterého není rozhodujícím definičním znakem formální pojmenování mezinárodní smlouvy, nýbrž prolnutí souhlasných projevů vůle kontrahentů. Z hlediska obsahu lze tedy vnější smlouvy definovat tak, že jde o dvou- či vícestranný závazný projev shodné vůle podle mezinárodního práva, jehož jednou smluvní stranou je EU, případně i její členské státy, a současně nejméně jedna smluvní strana od EU a jejích členských států odlišná.⁸⁰

Jestliže jsme účinky vnějších smluv v EP rozebrali po boku ostatních pramenů MPV výše, na tomto místě je třeba ozřejmit, jaký vliv má v tomto ohledu rozdělení pravomocí mezi EU a jejími členskými státy. Zásada svěřením pravomocí obsažená v čl. 5 odst. 2 SEU jako jeden ze základních kamenů práva Unie se totiž neodvratně promítá i v této oblasti. Důsledkem jejího uplatnění je fakt, že pouze ta ustanovení dané vnější smlouvy, která spadají do pravomoci EU, budou nadána účinky, jež jim přiznává unijní právní řád. Naopak účinky ustanovení nespadajících do unijní pravomoci budou určeny právním řádem toho kterého členského státu Unie⁸¹. Klíčovou se tedy stává otázka: *Do čí pravomoci spadá uzavření té které mezinárodní smlouvy z pohledu jejích jednotlivých ustanovení?*

Co se týče pravomoci Unie uzavírat mezinárodní smlouvy je významným čl. 216 odst. 1 SFEU. Ten vypočítává případy, kdy je obecně tato pravomoc EU dána:

- stanoví-li tak Smlouvy,
- je-li uzavření dohody nezbytné k dosažení cílů stanovených Smlouvami v rámci politik Unie,
- je-li uzavření dohody stanoveno právně závazným aktem Unie,

⁸⁰ SVOBODA, Pavel. Vnější smlouvy EU po Lisabonské smlouvě a české právo. Acta Universitatis Carolinae - Iuridica. 2010(3), str. 33.

⁸¹ Rozsudek SD EU ve věci Dior a další, C-300/98, ECLI:EU:C:2000:688, bod 49.

- může-li se uzavření dohody dotknout společných pravidel či změnit oblast jejich působnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že tento článek Smluv sám o sobě pravomoc nezakládá, nýbrž je nutné, aby k zároveň nastala některá ze čtyř jím předvídaných skutečností.

Nadto Smlouvy, konkrétně čl. 3 odst. 2 SFEU, také specificky stanovují, kdy je EU pro uzavírání mezinárodních smluv nadána pravomocí výlučnou. Jde tak o ustanovení, které v rámci obecné pravomoci stanovené v souladu s čl. 216 odst. 1 SFEU vytváří podmnožinu případů zakládajících pravomoc výlučnou. Čl. 3 odst. 2 SFEU a čl. 216 odst. 1 SFEU tedy nejsou ve vztahu vzájemné hierarchické podřízenosti, jelikož každý řeší jiný okruh právních vztahů. Tomu také odpovídá užší vymezení jednotlivých skutkových podstat v čl. 3 odst. 2 SFEU.⁸²

Tabulka 2: Srovnání znění čl. 216 odst. 1 SFEU a čl. 3 odst. 2 SFEU

	Čl. 216 odst. 1 SFEU	Čl. 3 odst. 2 SFEU
	Obecná pravomoc	Výlučná pravomoc
Uzavření dohody je stanoveno:	právně závazným aktem Unie.	legislativním aktem Unie.
Uzavření dohody je nezbytné k:	dosažení cílů stanovených Smlouvami v rámci politik Unie.	tomu, aby Unie mohla vykonávat svou vnitřní pravomoc.
Uzavření dohody (se) může:	dotknout společných pravidel či změnit oblast jejich působnosti.	ovlivnit společná pravidla či změnit jejich působnost.

Tabulka vlastní, zdroj dat: EVROPSKÁ UNIE. Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. In: Úřední věstník Evropské unie. 2012, číslo C 326.

Jak však upozorňuje Svoboda, v praxi se obě množiny překrývají více, než by se mohlo na první pohled zdát. Skutkovou podstatu spočívající v možnosti ovlivnění společných pravidel či změně jejich působnosti lze totiž i přes drobné formulační odlišnosti považovat v obou případech za shodnou a, jsou-li naplněny její znaky, půjde vždy o výlučnou pravomoc Unie. I v případě stanovení uzavření dohody právně závazným aktem Unie lze logickou úvahou dospět k závěru, že v praxi oním právně závazným aktem z čl. 216 odst. 1 SFEU může být pouze akt legislativní. Kategorie právně závazných aktů Unie sice kromě legislativních aktů

⁸² SVOBODA, Pavel. . op. cit., bod 73, str. 46-47.

obsahuje i akty nelegislativní – delegované a prováděcí, avšak ty vzhledem k jejich povaze základem pro uzavření vnější smlouvy být nemohou. Širší tak prakticky zůstává pouze oblast dosažení cílů stanovených Smlouvami v rámci politik Unie oproti výkonu vnitřní pravomoci Unie. Čl. 3 odst. 2 SFEU se totiž nevztahuje na situace, jež sice patří k cílům EU, ale specifická pravomoc v rámci politik EU pro ně chybí.⁸³

Dále je výlučná pravomoc EU k uzavření vnějších smluv dána především v oblastech, kde je jí přiznána výlučná pravomoc obecně podle čl. 3 odst. 1 SFEU, tedy co se týče celní unie, společné měny, společné obchodní politiky, hospodářské soutěže a zachování biologických mořských zdrojů v rámci politiky rybolovu.

Má-li Unie úplnou pravomoc ke sjednání celého obsahu (všech ustanovení) konkrétní dohody, jsou účinky této dohody dány pouze EP, tedy plně v souladu s přechozím výkladem.

Jinak je tomu u tzv. smíšených smluv, které tvoří zvláštní podmnožinu vnějších smluv. Jedná se o ty vnější smlouvy, které vedle EU uzavírají na straně Unie i její členské státy. Tyto smlouvy jsou uzavírány v situacích, kdy Unie nemá úplnou pravomoc, ať už výlučnou či sdílenou, ke sjednání celého obsahu konkrétní dohody. Je nutné zdůraznit, že „*pojmem smíšenosti není protikladem pojmu výlučnosti pravomocí, ani synonymem jejich sdílenosti*“⁸⁴. Na druhou stranu z praktického pohledu lze učinit závěr, že týká-li se daná dohoda alespoň z části sdílených pravomocí, bude spíše uzavřena jako smíšená, a to velmi často z politických důvodů, aby se předešlo složitým vyjednáváním o výkonu této sdílené pravomoci mezi Uníí a členskými státy, které se mnohdy velmi neochotně vzdávají svého vlivu ve prospěch Unie.

Z popsaného charakteru smíšených smluv vyplývá, že jejich účinky nemohou být určovány pouze EP. Účinky těch ustanovení smíšených smluv, která nespádají do pravomoci Unie, jsou totiž určovány právními řády jednotlivých členských států⁸⁵. Smíšenost pravomocí s sebou tedy nese smíšenost subjektů určujících

⁸³ SVOBODA, Pavel. . op. cit., bod 73, str. 46-50.

⁸⁴ SVOBODA, Pavel. K aktuálním právním problémům smíšených vnějších smluv EU. Právník. 2009(2), str. 144.

⁸⁵ Rozsudek SD EU ve věci Dior a další, C-300/98, ECLI:EU:C:2000:688, bod 49.

účinky toho kterého ustanovení, což může vést k jejich roztržitosti napříč Uníí. Navíc je třeba si uvědomit, že vnitřní rozdělení pravomocí mezi Uníí a členskými státy není neměnné a jeho vývoj nutně ovlivňuje i povahu vnějších smluv Unie.

Povaha smíšených smluv s sebou navíc přináší další otázky, jimiž se zabývá jak právní praxe, tak teorie. Patří mezi ně například problematika jejich uzavírání, jejich výkladu či odpovědnosti za nesplnění závazků v nich obsažených. Není proto překvapením, že jsou smíšené smlouvy považovány za jednu z nejkompexnějších oblastí práva vnějších vztahů Unie a diskuze s nimi související označovány za fascinující a zároveň ve stejné míře komplikované až matoucí⁸⁶. I z těchto důvodů se tato práce omezuje na výše uvedený výklad týkající se určování účinků ustanovení smíšených smluv a ve vztahu k ostatním problémům odkazuje na texty zabývající se výlučně tímto tématem⁸⁷.

⁸⁶ HILLION, Christophe a Panos KOUTRAKOS. *Mixed Agreements Revisited: The EU and its Member States in the World*. Portland: Hart Publishing, 2010. *Modern studies in European law*, str. xix.

⁸⁷ V české odborné literatuře se otázce smíšených smluv věnuje zejména P. Svoboda (viz např. jeho výše citované práce) a na mezinárodní úrovni lze odkázat např. na sborník editorů Ch. Hilliona a P. Koutrakose citovaný výše.

2 Účinky práva WTO v právním řádu EU

Zatímco první kapitola se věnovala vztahu práva EU k právu mezinárodnímu v obecné rovině, tato část práce využije jejích závěrů pro konkrétnější zkoumání, a sice v otázce jaké účinky přiznává unijní právní řád právu WTO. Ač jde o problematiku s poměrně dlouhou historií, v průběhu této kapitoly bude čím dál tím více zřejmé, že zkoumané téma není jen stále aktuální a zajímavé z právně-teoretického hlediska, jak sliboval obsah úvodní kapitoly, ale že má také významné praktické důsledky s dopadem na konkrétní soukromé subjekty hospodářského života.

V první podkapitole bude nejprve nutné alespoň v základních rysech představit samotnou WTO, její historii, cíle a v neposlední řadě také právní prameny tvořící její právní řád. Následně bude vysvětleno, jak a čím je vlastně vztah EU a WTO založen, a tedy proč je vůbec možné/nutné otázku účinků práva WTO v EP řešit a z jakých základů je třeba při tom vycházet. Účinkům samým se pak bude věnovat druhá podkapitola s tím, že bude sledovat logiku představenou v předchozí kapitole, tedy budou postupně hledány odpovědi na otázky:

- a) Jsou právní normy WTO součástí EP?
- b) Mají tyto normy v EP přímý účinek?
- c) Vůči kterým pravidlům požívají tyto normy v případě konfliktu přednosti?

2.1 Právo WTO

WTO představuje se svými 162 členy⁸⁸ globální mezinárodní organizaci spojenou především s liberalizací mezinárodního obchodu. Sdružuje nejen státy, ale také celní území, což vedle jiných umožňuje členství i EU. Její hospodářský význam dokládá objem celosvětového mezinárodního obchodu, který v roce 2014 převyšoval 23 tisíc bilionů USD, a představoval tak 30% podíl světového HDP⁸⁹.

⁸⁸ Zatím posledním přistoupičím členem se stal 30. listopadu 2015 Kazachstán. Blíže viz Understanding the WTO - Members and Observers. WTO [online]. Ženeva: WTO, 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.

⁸⁹ WTO. International Trade Statistics 2015. 1. Ženeva: WTO, 2015. ISBN 978-92-870-3988-0. Dostupné z: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf.

I z pohledu současného mezinárodního práva je WTO připisováno významné postavení, když dohoda o jejím založení se dle některých názorů řadí mezi základní kameny mezinárodního práva současnosti⁹⁰.

Jak již bylo výše zmíněno, WTO je spojována hlavně s prosazováním volného obchodování v globálním měřítku, a to až do té míry, že je jí tato aktivita připisována jako hlavní cíl. Přesnější pohled nám však nabízí znění preambule Dohody o WTO, která liberalizaci mezinárodních obchodních vztahů chápe spíše jen jako nástroj k dosažení vytyčených cílů. Těmito cíli preambule rozumí: zvýšení životní úrovně, dosažení plné zaměstnanosti, rostoucí úroveň reálného důchodu, zvýšení výroby a obchodu se zbožím a službami, optimální využití světových zdrojů v souladu s cílem trvalého rozvoje, zachování životního prostředí. Samotná liberalizace pak má probíhat prostřednictvím uzavírání recipročních dohod zaměřených na podstatné snížení celních sazeb, odstranění ostatních překážek obchodu a na odstranění diskriminačního zacházení v mezinárodních obchodních vztazích. Má tak dojít k vytvoření komplexního, životaschopnějšího a trvalejšího mnohostranného obchodního systému, zahrnujícího Všeobecnou dohodu o clech a obchodu, výsledky snah o liberalizaci obchodu dosažené v minulosti a všechny výsledky Uruguayského kola mnohostranných obchodních jednání.⁹¹

2.1.1 Shrnutí smluvního vývoje

WTO byla vytvořena na základě Dohody o zřízení Světové obchodní organizace uzavřené v roce 1994 v Marrakeši mimo jiné proto, aby byl systém světového obchodu vybaven adekvátním institucionálním zázemím v podobě plnohodnotné mezinárodní organizace. Tím byla překonána více než 40 let trvající provizorní správa Všeobecné dohody o clech a obchodu z roku 1947. Ve stejné době byly v Marrakeši uzavřeny také další mnohostranné dohody spadající pod WTO, jež významně rozšířily smluvní systém mezinárodního obchodu, a to především v oblasti služeb (Všeobecná dohoda o obchodu službami) a v oblasti duševního vlastnictví (Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví).

⁹⁰ CARMODY, C. A Theory of WTO Law. *Journal of International Economic Law*. 2008, 11(3), str. 1.

⁹¹ Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace podepsaná dne 15. dubna 1994 v Marrakeši.

Přijetím Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů byl také zásadně zdokonalen již dříve existující mechanismus řešení sporů.

Ač je WTO sama poměrně mladou mezinárodní organizací, opírá se o bohatou historii spojenou s již výše zmíněnou GATT 1947. Jedná se o dohodu vztahující se k mezinárodnímu obchodu zbožím, která měla být v době svého přijetí doprovázena vznikem Mezinárodní obchodní organizace. Jelikož však především z důvodu problémů při ratifikaci potřebných dohod v USA k vytvoření této organizace nedošlo, musel být provizorně přijat Protokol o prozatímním provádění GATT 1947⁹², jenž nakonec vydržel v platnosti až překvapivě dlouho. GATT 1947 byl během svého 47letého fungování provázen a formován v rámci čtených multilaterálních vyjednávání řazených do 8 tzv. vyjednávacích kol⁹³. Jejich přehled nabízí následující tabulka.

Tabulka 3: Vyjednávací kola GATT

Rok konání	Místo jednání Název	Předmět jednání	Počet států
1947	Ženeva	Cla	23
1949	Annecy	Cla	13
1951	Torquay	Cla	38
1956	Ženeva	Cla	26
1960-1961	Ženeva Dillonové kolo	Cla	26
1964-1967	Ženeva Kennedyho kolo	Cla a antidumpingová opatření	62
1973-1979	Ženeva Tokijské kolo	Cla, netarifní překážky, rámcové dohody	102
1986-1994	Ženeva Uruguayské kolo	Cla, netarifní překážky, služby, duševní vlastnictví, řešení sporů, textil, zemědělství, zřízení WTO a další	123

Tabulka vlastní, zdroj dat: The GATT years: from Havana to Marrakesh. WTO [online]. Ženeva, 2016 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm.

Z tabulky je zřejmé, že právě v posledním vyjednávacím kole GATT, tzv. Uruguayském kole, byla mimo jiné sjednána i Dohoda o WTO, která na celý předchozí vývoj navazuje. O tom svědčí i fakt, že GATT 1947, ač s jistými úpravami, nadále tvoří jádro smluvního systému WTO.

⁹² Protocol of Provisional Application to the General Agreement on Tariffs and Trade, 30 October 1947.

⁹³ V angličtině *negotiations rounds*.

Smluvní systém WTO je tvořen mnoha mnohostrannými mezinárodními hospodářskými smlouvami. Jejich základní přehled zobrazuje níže uvedená tabulka.

Tabulka 4: Struktura smluvního systému WTO

Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace
Příloha 1
Příloha 1a Mnohostranné dohody o obchodu zbožím
Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1994 (GATT 1994)
Všeobecná dohoda o clech a obchodu 1947 (GATT 1947)
Protokoly, rozhodnutí a ujednání
Další mnohostranné dohody o obchodu zbožím
Příloha 1b Všeobecná dohoda o obchodu službami (GATS)
Příloha 1c Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS)
Příloha 2 Ujednání o pravidlech a řízení při řešení sporů (DSU)
Příloha 3 Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky (TPRM)
Příloha 4 Vícestranné obchodní dohody

Zdroj: Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace podepsaná dne 15. dubna 1994 v Marrakeši.

System je koncipován tak, že Dohoda o WTO tvoří institucionální rámec pro všechny další dohody, jež jsou jejími přílohami. V Příloze 1 nalezneme mnohostranné dohody týkající se obchodu zbožím, službami a obchodních aspektů práv duševního vlastnictví. Dá se říci, že právě dohody tvořící Přílohu 1 představují jádro hmotněprávní úpravy práva WTO a i z toho důvodu jsou jejich stranami všichni členové WTO. Normy hmotného práva WTO obsahují také dohody obsažené v Příloze 4, avšak přistoupení k nim je na bázi dobrovolnosti, a proto se jimi nemusí řídit všichni členové WTO. Mechanismus řešení sporů je upraven v DSU, tedy v Příloze 2, a konečně Přílohu 3 tvoří Mechanismus pro přezkoumávání obchodní politiky.

Struktura smluvního systému WTO se dá zjednodušeně zobrazit také jako chrámová konstrukce. Tři vedle sebe stojící sloupy představují dohody upravující jednotlivé oblasti mezinárodního obchodu; zboží, služby a obchodní aspekty práv k duševnímu vlastnictví. Nad nimi jako střecha pokrývající všechny zmíněné oblasti pak stojí Dohoda o WTO, DSU a TPRM.

Schéma 1: Smluvní systém WTO

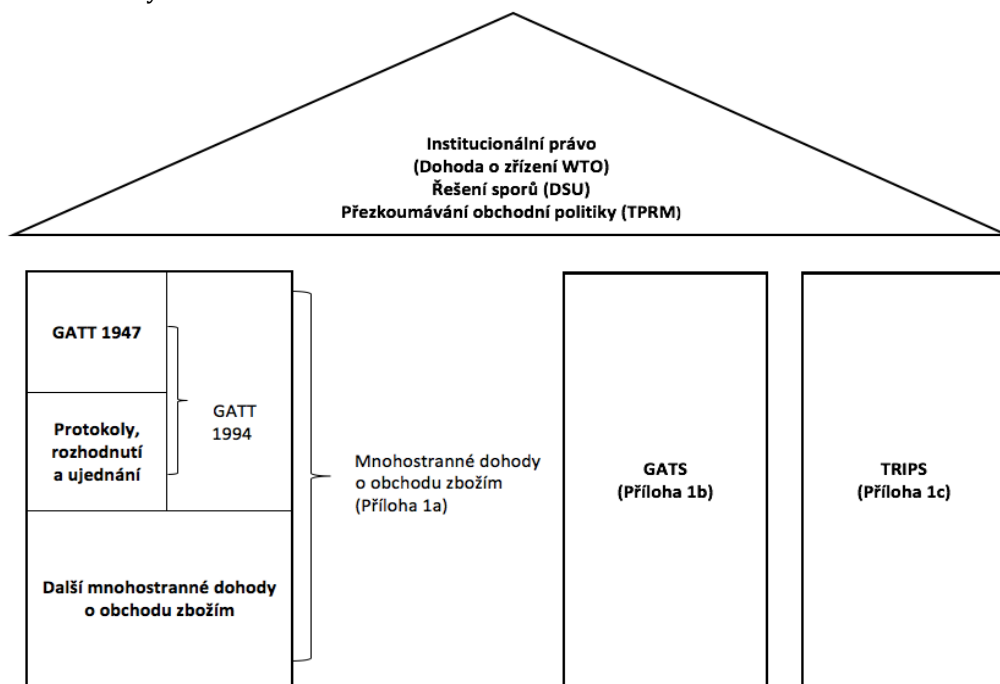


Schéma zpracováno podle KRAJEWSKI, Markus. *Wirtschaftsvölkerrecht*. 3., neu bearbeitete Auflage. Heidelberg, Neckar: Müller, C F in Hüthig Jehle Rehm, 2012. ISBN 978-381-1496-668, str. 59.

Pokud se budeme ptát po pramenech práva WTO, je zřejmé, že musíme zahrnout právě všechny mezinárodní smlouvy, na nichž WTO stojí. K nim se dále přidávají mezinárodní smlouvy, jež jsou výše zmíněnými dohodami do práva WTO inkorporovány. Tak např. TRIPS přímo ve svém textu odkazuje na Pařížskou úmluvu na ochranu průmyslového vlastnictví z roku 1967 či další dohody z oblasti ochrany práv duševního vlastnictví. Zastánci úzkého pojetí práva WTO tímto vymezením pramenů končí. Tento přístup je však do velké míry zjednodušující, jelikož například opomíjí veškeré sekundární právo, tedy akty přijímané orgány WTO včetně rozhodnutí vydaných v rámci DSM. Zastánci extenzivního výkladu pak dále přidávají jako podpůrné prameny i další relevantní mezinárodní smlouvy, mezinárodní obyčeje, obecné zásady právní či učení nejkvalifikovanějších znalců mezinárodního práva různých národů.⁹⁴ Z pohledu dalšího pokračování této práce bude pozornost soustředěna především na samotné dohody smluvního systému

⁹⁴ ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5154-6, str. 60-61 a také PALMETER, David a Petros C. MAVROIDIS. *The WTO Legal System: Sources of Law*. *American Journal of International Law*. 1998, 92(3), str. 398-413.

WTO a rozhodnutí přijatá Orgánem pro řešení sporů⁹⁵. Právě v tomto rozsahu totiž představuje právo WTO značně soběstačný režim⁹⁶, na základě něž budou primárně, a v naprosté většině případů také výlučně, řešeny spory ve WTO.⁹⁷

2.1.2 Z pohledu EU

Po vymezení práva WTO se nabízí otázka, na základě čeho by mělo být pro EU závazné. Jelikož se jedná především o smluvní systém, mělo by být rozhodující, zda je EU smluvní stranou relevantních dohod. V případě dohod uzavřených v rámci Uruguayského kola GATT tomu tak skutečně je a EU, či přesněji v té době ještě ES, formálně tyto dohody podepsala, na základě příslušného rozhodnutí Rady⁹⁸ také vyjádřila souhlas být smlouvou vázána⁹⁹, a je tedy jejich smluvní stranou. V předchozí fázi, tedy v systému GATT fungujícím do konce roku 1994, byla závaznost dovozována judikaturou SD EU pomocí metody substituce, která byla zmíněna již v první kapitole této práce, a lze tedy na tomto místě na ni odkázat.

I když by se nyní na první pohled mohla zdát výše položená otázka zodpovězenou, připomenutí výkladu z předchozí kapitoly o smíšených vnějších smlouvách EU nás rychle vyvede z omylu. Již během vyjednávání v rámci Uruguayského kola panoval mezi Unií a jejími členskými státy zřetelný spor o to, zda Komise, jako orgán Unii zastupující, má pravomoc sama nejen uzavřít celý balíček zamýšlených dohod, ale zda má vůbec pravomoc sama o jejich podobě vyjednávat. Co se týče vyjednávání, byl spor vyřešen pragmaticky tak, že v jednáních o obchodu zbožím vystupovala Komise jako jediný vyjednaváč za Unii a v jednáních o obchodu službami a o obchodních aspektech práv

⁹⁵ Dispute settlement body. Pro výklad o orgánech WTO viz např. ŠTURMA, Pavel a Vladimír BALAŠ. Mezinárodní ekonomické právo. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, str. 206-208.

⁹⁶ Tzv. self-contained régime.

⁹⁷ PALMETER, David a Petros C. MAVROIDIS. The WTO Legal System: Sources of Law. American Journal of International Law. 1998, 92(3), str. 413 nebo také MATSUSHITA, Mitsuo, Thomas J. SCHOENBAUM, Petros C. MAVROIDIS a Michael J. HAHN. The World Trade Organization: law, practice, and policy. Third edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2015, str. 80.

⁹⁸ Jde o rozhodnutí Rady č. 94/800/EC z 22. prosince 1994 o uzavření dohod jménem Evropského společenství s ohledem na oblasti, které jsou v jeho pravomoci, v rámci Uruguayského kola mnohostranných jednání.

⁹⁹ ES předala současně s jejími členskými státy příslušné ratifikační listiny 30. prosince 1994 generálnímu tajemníku GATT v Ženevě. Ratifikační instrument nebyl publikován, je představován dopisem podepsaným zástupcem Rady a Komise. Blíže viz FRID, Rachel. The relations between the EC and international organizations: legal theory and practice. Boston: Kluwer Law International, c1995. Legal aspects of international organization, str. 179.

k duševnímu vlastnictví jako jediný vyjednaváč za členské státy Unie. Jelikož však členské státy EU trvaly na tom, že dohody GATS a TRIPS nespádají pod společnou obchodní politiku Unie spojenou s její výlučnou pravomocí, a Komise byla přesvědčena o opaku, byla otázka pravomoci k uzavření Dohody o WTO Komisí předložena SD EU.¹⁰⁰

SOP lze vnímat jako vnější aspekt volného pohybu zboží a služeb a tvoří tak odraz fungování vnitřního trhu EU navenek.¹⁰¹ Jinak řečeno je úzce spojena s vnějším aspektem celní unie a vyznačuje se značnou flexibilitou. K zajištění efektivního fungování celní unie, jejíž vytvoření představuje jeden z cílů EU, musí totiž rozsah SOP reflektovat aktuální vývoj v oblasti mezinárodního obchodu. Jejím obsahem je především regulace dovozu a vývozu do/z EU. Jedná se jak o opatření defenzivní (dovozní politika – např. společný celní sazebník antidumpingová opatření či opatření proti dovozu padělaných výrobků) tak ofenzivní (vývozní – např. společná podpora vývozu v oblasti zemědělství či odstraňování nekalých překážek pronikání na třetí trhy). Jak již bylo uvedeno, jedná se o výlučnou politiku Unie.¹⁰² Členské státy se však svých pravomocí vzdávají často neochotně a při zmíněné flexibilitě SOP, jsou tak hranice jejího rozsahu neustále testovány, jak ukázal i tento spor Komise a Rady.

Soudní dvůr tak v rekordním čase, těsně před vypršením lhůty určené k ratifikaci dohod, vydal 15. listopadu 1994 posudek č. 1/94. V něm odmítl argumentaci Komise, že Unie je nadána výlučnou pravomocí k uzavření všech dohod vyjednaných v rámci Uruguayského kola, a to buď přímo na základě tehdejšího čl. 113 SES¹⁰³ vymezujícího SOP či v důsledku uplatnění konceptu implicitních vnějších pravomocí, jak jej vyvinul SD EU ve své judikatuře¹⁰⁴. Konkrétně Soudní dvůr rozhodl tak, že GATT 1994 pod SOP Unie spadá, zatímco dohody GATS a TRIPS v celém jejich rozsahu nikoliv a ani implicitní vnější

¹⁰⁰ KUYPER, Pieter Jan. The law of EU external relations: cases, materials, and commentary on the EU as an international legal actor. 1st ed. pub. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-968248-5, str. 387.

¹⁰¹ Pro ucelený výklad SOP viz např. SVOBODA, Pavel. . op. cit., bod 77, str. 121 - 174 či EECKHOUT, Piet. EU external relations law. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2011, str. 439 – 466.

¹⁰² SVOBODA, Pavel. . op. cit., bod 73, str. 121 – 128.

¹⁰³ Dnes jde o čl. 207 SFEU.

¹⁰⁴ Jedná se zejména o Rozsudek SD EU ve věci AETR, C-22/70, ECLI:EU:C:1971:32. Dnes je tento koncept již zakotven přímo v primárním právu, a sice ve výše zmíněném čl. 3 odst. 2 SFEU.

pravomoc Unie není u těchto dvou dohod dána. U dohody GATS například SD EU rozlišoval mezi jednotlivými modalitami poskytování služeb¹⁰⁵, aby se následně vyjádřil v tom smyslu, že přeshraniční poskytování služby, při němž přechází hranice pouze služba a nikoliv subjekty, pod čl. 113 SES spadá, zatímco ostatní modalita zahrnující pohyb subjektů do SOP nepatří. Podobně také u dohody TRIPS Soudní dvůr rozlišoval mezi jejími jednotlivými částmi, když ustanovení upravující zákaz propouštění padělaného zboží uznal jako spadající pod čl. 113 SES, avšak všechna ostatní odmítl pod SOP zahrnout.¹⁰⁶

Dále Soudní dvůr v tomto posudku nepřisvědčil stanovisku Komise, která se snažila ve prospěch zahrnutí celého balíku dohod do výlučné pravomoci Unie argumentovat hrozícím podkopáním jednotného postupu Unie navenek. Komise měla obavy z nekonečných diskuzí nad povahou jednotlivých otázek, ke kterým se členské státy Unie jistě budou chtít na půdě WTO vyjadřovat, jež bude určující pro uplatnění buď mechanismů Unie obsažených ve Smlouvách, či pravidla konsenzu jednotlivých členských států. Soudní dvůr tuto obavu Komise sice uznal za oprávněnou, avšak zároveň zdůraznil, že *„obtíže, které vzniknou z hlediska provádění Dohody o WTO a jejích příloh, co se týče nezbytné koordinace pro zajištění jednoty postupu v případě společné účasti Společenství a států, nemohou pozměnit smysl odpovědi, kterou je třeba poskytnout na otázku pravomoci“*¹⁰⁷. Řešení pak SD EU našel v připomenutí povinnosti vzájemné spolupráce mezi Uní a členskými státy tak, jak vyplývá z požadavku na jednotu mezinárodního zastoupení Unie. Touto povinností jsou vázány obě strany jak v procesu vyjednávání a uzavírání dohod, tak při plnění převzatých závazků.

Postoj SD EU byl některými odborníky přijat se zklamáním. Za všechny zmiňme Meinharda Hilfa, který svou reakci shrnul v článku s výmluvným názvem *The ECJ's Opinion 1/94 on the WTO: No Surprise, but Wise?*¹⁰⁸. Rozhodnutí Soudního dvora podle něj představovalo promarněnou šanci k posílení role EU

¹⁰⁵ GATS rozlišuje 4 modalita poskytování služeb, které označuje jako přeshraniční dodávky, spotřeba v zahraničí, komerční přítomnost a přítomnost fyzických osob.

¹⁰⁶ Posudek SD EU ze dne 15. listopadu 1994, 1/94, ECLI:EU:C:1994:384.

¹⁰⁷ Posudek SD EU ze dne 15. listopadu 1994, 1/94, ECLI:EU:C:1994:384, bod 107.

¹⁰⁸ HILF, Meinhard. The ECJ's Opinion on the WTO: No Surprise, but Wise? European Journal of International Law. 1995, 6(2), str. 245-259.

v mezinárodních vztazích, když ostatní členové WTO byli ochotni EU akceptovat nejen jako oficiálního člena WTO, ale i jako výlučného zástupce všech členských států Unie. Stanovisko SD EU dle jeho názoru jednoduše více odpovídalo tehdejší politické realitě než integračním ambicím reprezentovaným argumentací Komise. Nakolik bude rozhodnutí Soudního dvora rozumné, se mělo ukázat především v závislosti na postoji členských států Unie k povinnosti úzké spolupráce, jak byla popsána výše.¹⁰⁹

Posudek SD EU 1/94 se tak zařadil do řady rozhodnutí Soudního dvora, kterými byl do velké míry určován rozsah SOP Unie¹¹⁰. Zároveň však přinesl určitou změnu v přístupu SD EU k této problematice, když jím přibrzdil svůj do té doby převládající dynamický a široký výklad příslušného článku Smlouvy.

Co se týče dalšího směřování SOP, převzaly, ač možná trochu překvapivě, iniciativu samy členské státy Unie. V rámci smluv reformujících primární právo EU postupně rozšířily její rozsah výslovným zahrnutím obchodu službami, obchodních aspektů duševního vlastnictví a přímých zahraničních investic do jejího rámce. V současnosti je tedy SOP vymezena čl. 207 SFEU tak, že Unie má výlučnou pravomoc ve všech těchto oblastech.

¹⁰⁹ HILF, Meinhard. op. cit. bod 108, str. 258-259.

¹¹⁰ Jedná se především o rozhodnutí SD EU: Posudek 1/75, Posudek 1/78, Rozsudek C-41/76 a Rozsudek C-45/86.

Tabulka 5: Srovnání vymezení SOP v čl. 133 SES a čl. 207 SFEU

Článek 133 SES	Článek 207 SFEU
1. Společná obchodní politika se zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiku a obchodní ochranná opatření, jako jsou opatření pro případ dumpingu a subvencování.	1. Společná obchodní politika se zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod týkajících se obchodu zbožím a službami, obchodní aspekty duševního vlastnictví, přímé zahraniční investice¹¹¹ , sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiku a opatření na ochranu obchodu, jako jsou opatření pro případ dumpingu a subvencování. Společná obchodní politika je prováděna v rámci zásad a cílů vnější činnosti Unie.

Tabulka vlastní, zdroj dat: EVROPSKÁ UNIE. Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. In: Úřední věstník Evropské unie. 2012, číslo C 326 a EVROPSKÁ UNIE. Smlouvy o Evropské unii a Smlouva o založení Evropského společenství: Konsolidovaná znění. In: Úřední věstník Evropské unie C 321 E. 29. 12. 2006, Volume 49.

Na druhou stranu je nutné připomenout, že čl. 207 SFEU obsahuje také jistý korektiv ve vztahu k výlučnosti pravomoci SOP, a to konkrétně v odst. 6.

Tabulka 6: Znění článku 207 odst. 6 SFEU

Čl. 207 odst. 6 SFEU: Výkon pravomocí svěřených tímto článkem v oblasti společné obchodní politiky se nedotýká vymezení pravomocí mezi Unií a členskými státy a nesmí vést k harmonizaci právních předpisů členských států, jestliže Smlouvy takovou harmonizaci vylučují.

Tabulka vlastní, zdroj dat: EVROPSKÁ UNIE. Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. In: Úřední věstník Evropské unie. 2012, číslo C 326.

Jestliže tak podle čl. 3 odst. 1 SFEU oblasti kultury, sociální politiky, vzdělávání či zdravotnictví spadají mezi pravomoci sdílené či dokonce podpůrné, koordinační a doplňkové, bude i problematika obchodu s jim odpovídajícími službami nadále patřit mezi pravomoci sdílené a případné související vnější smlouvy budou uzavírány jako dohody smíšené.¹¹² V tomto duchu argumentoval i SD EU pro předlisabonskou úpravu ve svém posudku 1/08 z 30. listopadu 2009. Zde upozornil na jistou výjimečnost těchto oblastí, tehdy zdůrazněnou jejich výslovným zmíněním v odst. 6 čl. 133 SES, spočívající v jejich citlivosti, pro kterou je účelné ve vztahu k nim skutečnou vnější pravomoc ponechat i členským státům. Z pohledu SD EU na uvedeném nic nemůže změnit ani fakt, že by se v daném

¹¹¹ Zvýrazněno autorem.

¹¹² SVOBODA, Pavel. . op. cit., bod 73, str. 48 a RUFFER, Emil. Sjednávání mezinárodních smluv EU a jejich vnitrostátní účinky. In: ZEMÁNEK Jiří (ed.). Vliv Lisabonské smlouvy na český právní řád. Praha: Metropolitní univerzita, 2009, str. 167.

případě jednalo o uzavření vnější smlouvy tzv. horizontálního charakteru, tedy že by daná dohoda pokrývala širokou paletu služeb, nejen výlučně obchod službami v těchto citlivých oblastech.¹¹³

Pozoruhodné je v této souvislosti stanovisko generální advokátky J. Kokott ve zrušené věci C-13/07, která se SOP ve znění Lisabonské smlouvy spojovala kompletní výlučnost pravomoci, tedy včetně oněch citlivých oblastí. Výslovně zmínila, že „článkem 207 odst. 1 SFEU se do budoucna výslovně staví „nové“ oblasti obchodní politiky na roveň klasickým oblastem obchodní politiky a společná obchodní politika je jako celek výslovně přiřazena k výlučným pravomocem Unie [čl. 3 odst. 1 písm. e) SFEU]“.¹¹⁴ Podobný názor je možné nalézt implicitně také v některých akademických textech, když například Craig a Búrca či Syllová a kol. zmiňují, že obchod službami jako celek náleží do výlučné pravomoci EU, pouze se v souladu s odst. 4 čl. 207 uplatní v některých případech procedura jednomyslného hlasování v Radě¹¹⁵.

Po nabytí účinnosti Lisabonské smlouvy se Soudní dvůr ve své judikatuře výslovně vyjádřil k otázce obchodních aspektů duševního vlastnictví. Konkrétně ve věci *Daichi Sankyo* upozornil na významný vývoj vymezení SOP v primárním právu od doby přijetí posudku 1/94, aby na základě toho v podstatě zahrnul celou dohodu TRIPS do výlučné pravomoci Unie.¹¹⁶

Konečně za určitý návrat Soudního dvora k extenzivnějšímu výkladu rozsahu SOP lze považovat jeho rozhodnutí ve věci služeb s podmíněným přístupem¹¹⁷. Šlo o spor Komise a Rady, na základě kterého článku měla být podepsána jménem Unie Evropská úmluva o právní ochraně služeb s podmíněným přístupem a služeb tvořených podmíněným přístupem. SD EU se přiklonil k stanovisku Komise, že právním základem má být čl. 207 SFEU a nikoliv čl. 114 SFEU o harmonizaci vnitřního trhu. Hlavním cílem uzavírané úmluvy totiž není zlepšení fungování

¹¹³ Posudek SD EU ze dne 30. listopadu 2009, 1/08, ECLI:EU:C:2009:739, body 125-151.

¹¹⁴ Stanovisko GA Kokott k věci C-13/07, Komise v. Rada, ECLI:EU:C:2009:190, bod 63.

¹¹⁵ CRAIG, Paul P. a G. DE BÚRCA. EU law: text, cases, and materials. Sixth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, str. 336 a SYLLOVÁ, Jindřiška, Lenka PÍTROVÁ a Helena PALDUSOVÁ. Lisabonská smlouva: komentář. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckova edice komentované zákony. str. 724-731.

¹¹⁶ Rozsudek SD EU ve věci *Daiichi Sankyo Co. Ltd a Sanofi-Aventis Deutschland GmbH v. DEMO Anonymos Viomichaniki kai Emporiki Etairia Farmakon*, C-414/11, ECLI:EU:C:2013:520.

¹¹⁷ Rozsudek SD EU ve věci C-137/12 Komise v. Rada, ECLI:EU:C:2013:675.

vnitřního trhu, nýbrž rozšířením právní ochrany dotyčných služeb nad rámec země Unie podpořit mezinárodní obchod s těmito službami, a to i přesto, že se tak má mít pomoci prostředků harmonizace vnitřního trhu.¹¹⁸

Postup, který SD EU v tomto případě uplatnil, je označován jako test centra gravitace¹¹⁹. Jak plyne z již výše uvedeného, spočívá v tom, že má-li dané opatření dvojí účel, zkoumá se, zda nelze jeden z těchto účelů identifikovat jako hlavní a druhý jako vedlejší. Pokud takto účely rozdělit lze, musí být opatření přijato na základě jediného právního základu odpovídajícího tomu z účelů, který je označen jako hlavní. V této souvislosti dle judikatury SD EU spadá dané opatření do SOP za splnění dvou podmínek; zaprvé opatření se týká zvláště mezinárodního obchodu a zadruhé má na mezinárodní obchod přímé a bezprostřední účinky.¹²⁰

Když připomeneme význam rozdělení pravomocí mezi Uní a členskými státy pro determinaci účinků dané vnější smlouvy, je zřejmé, že uvedený přehled dynamiky a závěrů diskuze o rozsahu SOP je z pohledu vztahu EP a práva WTO do velké míry určující. Tomu odpovídá i názor M. Pauknerové, která označuje ustanovení o SOP za „další z východisek, z nichž je třeba posuzovat vytváření vztahů mezi právem ES a WTO“¹²¹. Navíc je patrné, že se jedná o problematiku neustále se vyvíjející a vyžadující nezbytnou pozornost. Ač by se totiž na první pohled mohlo zdát, že nynější znění čl. 207 SFEU pokrývá celou oblast práva WTO, a členství jednotlivých členských států EU se tak stává v podstatě obsolentním, je nutné si uvědomit, že nelze vyloučit další vývoj jak na straně EU, tak na straně WTO. Současný překryv tak může být vychýlen jednak rozšířením oblastí upravených smluvním systémem WTO nad rámec čl. 207 SFEU či naopak může dojít k zúžení rozsahu SOP.

¹¹⁸ CRAIG, Paul P a G DE BÚRCA. . op. cit., bod 115, str. 339.

¹¹⁹ *Centre of gravity test*. Pojem užívá ve svém článku např. SVOBODA, Ondřej. Smíšená či výlučná? Povaha Dohody WTO o usnadňování obchodu z pohledu evropského práva. Jurisprudence. Praha: Wolters Kluwer, 2015(6), 24-31.

¹²⁰ Rozsudek SD EU ve věci C-137/12 Komise v. Rada, ECLI:EU:C:2013:675.

¹²¹ PAUKNEROVÁ, Monika. Právo Světové obchodní organizace, právo ES a vnitrostátní právo. Právní rozhledy: Evropské právo. Praha: C.H. Beck, 2002(9), 1-5. ISSN 1210-6410.

Že jde o otázku neustále testovanou, pak dokazují mimo jiné i případy poměrně nedávno uzavřené Dohody WTO o usnadňování obchodu¹²² a chystané Dohody o volném obchodu mezi EU a Singapurem. V případě první uvedené dohody došlo mezi unijními orgány ke shodě o jejím zahrnutí pod SOP, byla tak ratifikována pouze Unií a diskuze o její povaze zůstaly pouze v rovině odborné a akademické. Naproti tomu druhá dohoda byla Komisí spolu s otázkami ohledně pravomoci k jejímu uzavření a podpisu předána Soudnímu dvoru k vydání příslušného posudku¹²³. Diskuze o (ne)smíšenosti se intenzivně vedou také v případě dohod o volném obchodu, jež mají být podepsány s Kanadou - CETA, respektive s USA - TTIP. Zatímco Komise je toho názoru, že tyto dohody by měly spadat v celém svém rozsahu pod SOP, a tedy do výlučné pravomoci EU, členské státy tlačí naopak na to, aby byly uzavřeny jako smlouvy smíšené.¹²⁴ Poslední vývoj v případě CETA napovídá, že Komise nakonec ustoupila, jelikož navrhla tuto dohodu k podpisu jako smíšenou. Na druhou stranu Komise stále navrhuje uplatnit režim prozatímního provádění na celý text dohody, přičemž prozatímně provádět lze pouze ta její ustanovení spadající do výlučné pravomoci Unie. Popsaný vývoj jasně ukazuje, že daná problematika je komplikovaná nejen teoreticky, ale také prakticky.¹²⁵

2.2 Účinky

Předchozí podkapitola jednak poskytla závěry o závaznosti práva WTO v EP a jednak díky exkurzu do vývoje pravomoci Unie v rámci SOP vymezila rozsah, v jakém jsou účinky pravidel WTO určovány EP. Na základě toho se můžeme nyní zaměřit na výklad ohledně těchto účinků samotných.

2.2.1 Přímý účinek

Při zkoumání diskuzí a právních sporů ohledně přímého účinku práva WTO je nutné vycházet z dědictví, které s sebou nese fakt právního nástupnictví WTO ve vztahu k systému GATT 1947. Je tomu tak zejména proto, že v tomto duchu

¹²² Dohoda TFA (*Trade Facilitation Agreement*) byla uzavřena 7. prosince 2013 jako první multilaterální dohoda ve WTO od jejího vzniku.

¹²³ Žádost byla podána dne 16. října 2015 a půjde o Posudek 2/15.

¹²⁴ Trade. European Commission [online]. 2016 [cit. 2016-08-28]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/>.

¹²⁵ European Commission proposes signature and conclusion of EU-Canada trade deal. European Commission [online]. 2016 [cit. 2016-08-28]. Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1524>.

k problematice přistoupil SD EU. Ten totiž v klíčovém rozsudku ohledně účinků práva WTO ve věci *Portugalsko v. Rada*¹²⁶ jasně navázal na svou předchozí judikaturu, v které opakovaně odmítl přiznat přímý účinek systému GATT 1947. Poprvé tak učinil v rozsudku ve věci *International Fruit Company*¹²⁷, když argumentoval především značnou flexibilitou ustanovení GATT 1947 a širokým prostorem pro uplatnění vyjednávání v rámci příslušného mechanismu řešení sporů. Bylo však otázkou, jak se Soudní dvůr vypořádá se značným zefektivněním systému, jež přineslo uzavření Dohody o WTO.

Jak již bylo výše naznačeno, zásadním se stalo rozhodnutí SD EU ve věci *Portugalsko v. Rada*. Portugalská vláda se v dané věci žalobou na neplatnost domáhala zrušení rozhodnutí Rady týkajícího se uzavření dohod mezi Uníí na jedné straně a Pákistánem, respektive Indií na straně druhé, ohledně přístupu na trh v oblasti textilních výrobků. Namítala přitom mimo jiné rozpor rozhodnutí Rady s pravidly a základními principy WTO, konkrétně s ustanoveními GATT 1994, Dohody o textilu a ošacení a Dohody o dovozním licenčním řízení.

Soudní dvůr se logicky nejprve zabýval otázkou, zda je portugalská vláda oprávněna se norem práva WTO přímo dovolávat a zda je tak on povinen tyto normy použít jako kritérium pro posouzení otázky (ne)platnosti sekundárního práva EU. V souladu se svou předchozí judikaturou došel k negativní odpovědi.

Svou argumentaci přitom založil na čtyřech bodech. V prvním se zřejmě nejvíce odráží návaznost na dřívější rozhodnutí ohledně systému GATT, když Soudní dvůr sice uznává, že s přijetím nových dohod došlo k značnému posílení právního zajištění systému a mechanismu řešení sporů, avšak dohody dle jeho názoru stále přiznávají výraznou důležitost vyjednávání mezi jejich stranami, tedy členy WTO. Konkrétně odkazuje na čl. 22 odst. 2 DSU, který zjednodušeně řečeno stanovuje, že člen, jehož chování bylo v rámci DSM uznáno za rozporné s právem WTO a který se nesnaží zjednat nápravu, vstoupí do vyjednávání s postiženou stranou za účelem dočasného dosažení vzájemně přijatelného vyrovnání. Soudní dvůr v tomto kontextu říká, že požadovat

¹²⁶ Rozsudek SD EU ve věci *Portugalsko v. Rada*, C-149/96, ECLI:EU:C:1999:574.

¹²⁷ Rozsudek SD EU ve věci *International Fruit Company a další v. Produktschap voor Groenten en Fruit*, C-21/72, ECLI:EU:C:1972:115.

po soudních orgánech členů WTO, aby se zdržely aplikace ustanovení rozporných s právem WTO, by mělo za důsledek zbavení jejich exekutivních a legislativních protějšků příležitosti taková vyjednávání dle čl. 22 odst. 2 DSU vůbec podniknout.

Tabulka 7: Znění čl. 22 odst. 2 DSU

Čl. 22 odst. 2 DSU: *Jestliže dotčený Člen neuvede opatření, považované za neslučitelné s uvedenou dohodou, do souladu s touto dohodou nebo nedodrží jinak doporučení a rozhodnutí v rozumné lhůtě, určené podle odstavce 3 článku 21, zahájí tento Člen, je-li o to požádán a nejpozději při uplynutí rozumné lhůty, jednání s kteroukoli stranou, která je dotčena řízením o řešení sporů s cílem dosáhnout vzájemně přijatelného vyrovnání. Jestliže nebylo uspokojivé vyrovnání dohodnuto do 20 dní po datu uplynutí rozumné lhůty, může kterákoli strana dotčená řízením o řešení sporu požádat o povolení DSB suspendovat poskytování koncesí nebo jiných závazků podle uvedených dohod dotčenému Členovi.*

Tabulka vlastní, zdroj dat: Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace podepsaná dne 15. dubna 1994 v Marrakeši.

Významu vyjednávání v systému WTO se Soudní dvůr věnuje i v dalším bodě, když s odkazem na preambuli Dohody o WTO konstatuje, že smluvní systém WTO je i nadále založen na principu vyjednávání s ohledem na vstup do recipročně a vzájemně výhodných ujednání. Tímto zaměřením se podle něj systém dohod WTO odlišuje od jiných vnějších smluv Unie uzavřených s třetími státy, které jsou založeny na určité asymetrii v přijatých závazcích či vytváří zvláštní vztahy integrace s Uníí a ke kterým se SD EU vyjádřil v kauze *Kupferberg*. Zde se tak odráží ono různé pojetí reciprocity, na něž bylo upozorňováno v první kapitole.

Z tohoto důvodu se Soudní dvůr v dalším bodě zabývá praxí jiných členů WTO představujících nejdůležitější obchodní partnery EU a uvádí, že ani soudní orgány těchto států nepřezkoumávají své vnitrostátní normy ve vztahu k pravidlům WTO. Právě s respektem k reciprocitě, která je dle Soudního dvora tak silně zakomponována do smluvního systému WTO, by případný odlišný postup SD EU mohl vést k nejednotné aplikaci norem WTO. Zároveň Soudní dvůr uvádí, že by takovým postojem značně zúžil manévrovací prostor zákonodárných a exekutivních orgánů Unie oproti možnostem jejich protějšků u obchodních partnerů.

V posledním bodě Soudní dvůr pro podporu svého postoje upozorňuje na text preambule rozhodnutí Rady k přijetí Dohody o WTO, který výslovně zmiňuje,

že „s ohledem na jejich povahu nebudou Dohoda o WTO a její přílohy přímo uplatňovány před soudy Společenství či členských států“¹²⁸.

Svou argumentaci Soudní dvůr zakončil tak, že z důvodů výše uvedených nepatří dohody WTO mezi ta pravidla, v jejichž světle by SD EU měl přezkoumávat legalitu opatření přijatých institucemi Unie. Navíc v pozdějších rozhodnutích¹²⁹ rozhodl se stejným výsledkem i v případě rozhodnutí přijatých v rámci DSM WTO¹³⁰.

Na tomto místě je nutné upozornit, že závěr, ke kterému soud došel, má širší záběr než pouhé odmítnutí přímého účinku. Soud totiž odmítl právo dovolávat se ustanovení práva WTO nejen jednotlivcům před národními soudy, kdy se k němu případy dostávaly pomocí institutu položení předběžné otázky na neplatnost aktu Unie, ale také členským státům Unie jako privilegovaným žalobcům v rámci žaloby na neplatnost a zároveň jako smluvním stranám Dohody o WTO nesoucím mezinárodněprávní odpovědnost za její plnění. Ve vztahu k právu GATT tento závěr vyslovil již v rozhodnutí ve věci *Německo v. Rada*¹³¹ a v rozebíraném rozsudku ho pouze potvrdil i pro právo WTO.

Že se však jedná o postoj minimálně sporný, vyplývá už z pohledu na stanovisko generálního advokáta ve věci *Portugalsko v. Rada*¹³², jež obsahovalo názor odlišný a k němuž se Soudní dvůr ve svém rozsudku nijak nevyjádřil. Generální advokát A. Saggio totiž na rozdíl od Soudního dvora důsledně rozlišoval mezi otázkami, zda má dané ustanovení mezinárodní smlouvy přímý účinek a zda je kritériem pro posouzení legality unijních aktů. Judikaturu Soudního dvora, která tyto dvě otázky do velké míry směšuje a vzájemně podmiňuje, označil za překvapující. Konkrétně se toto rozlišování projeví právě v pohledu na to, zda je požadavek členského státu o přezkoumání legality unijního aktu pro rozpor

¹²⁸ Rozhodnutí Rady EU 94/800/EC z 22. prosince 1994 týkající se dohod dosažených v rámci Uruguayského kola multilaterálních vyjednávání.

¹²⁹ Jde např. o rozsudky SD EU ve věci *Comafrika a Dole Fresh Fruit Europe v. Komise*, T-230/97, ECLI:EU:T:2001:184, ve věci *Chemnitz v. Komise*, T-254/97, ECLI:EU:T:1999:178 či ve věci *Atlanta a další v. Rada a Komise*, C-104/97P, ECLI:EU:C:1999:498.

¹³⁰ EU je přitom společně s USA nejvíce aktivním subjektem v rámci v rámci DSM. Jako žalující vystupuje v 97 sporech, jako žalovaná v 82 a jako třetí strana se účastní 158 věcí. Blíže viz *Dispute Settlement: Disputes by country/territory*. WTO [online]. Ženeva, 2016 [cit. 2016-08-27]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm.

¹³¹ Rozsudek SD EU ve věci *Německo v. Rada*, C-280/93, ECLI:EU:C:1994:367.

¹³² Stanovisko GA Saggia ve věci *Portugalsko v. Rada*, C-149/96, ECLI:EU:C:1999:92, hlavně body 17-24.

s právem GATT/WTO přípustný. Z argumentace generálního advokáta vyplývá, že v jeho očích by takovému požadavku nemělo nic bránit ohledně pravidel GATT a už vůbec ne v posíleném systému WTO. Také výslovně odmítá, že by Rada v preambuli svého rozhodnutí k Dohodě o WTO mohla tímto jednostranným sekundárním aktem práva EU omezit aplikaci mezinárodní smlouvy, která tvoří nedílnou součást právního řádu Unie a navíc požívá přednosti před sekundárním právem EU.

Další projevy nesouhlasu s argumentací SD EU vyjádřila také odborná veřejnost. Tak například se objevila polemika ohledně Soudním dvorem tolik zdůrazňované reciprocity systému WTO. P. Egli a J. Kokott upozorňují, že i v případě WTO můžeme nalézt ustanovení¹³³ reflektující zvláštní postavení rozvíjejících se států a z toho vyplývající jistou asymetričnost v přijímaných závazcích. Nadto uvažují, že smluvní systém WTO by bylo možné považovat za základ konstituce světového obchodu, jejíž části by mohly vytvářet prvky veřejného pořádku, jehož zachování by nad požadavkem reciprocity převažovalo. Reciprocita WTO tedy nemusí být vnímána tak absolutně, jak by se mohlo při pohledu na výklad SD EU zdát.¹³⁴

Také výklad Soudního dvora k čl. 22 DSU byl podroben kritice. Například Canizzaro se totiž domnívá, že na zmíněné ustanovení je nutné pohlížet spíše jako na dodatečnou pojistku ve prospěch poškozené strany pro případ, kdy rušitel nerespektuje závazné rozhodnutí DSB, než jako na zadní vrátka pro rušitele umožňující mu v protiprávním chování pokračovat.¹³⁵

Dále je upozorňováno, že se Soudní dvůr zohledňováním postojů jiných členů WTO k problematice přímého účinku dostává do přímého rozporu se svým dřívějším rozhodnutím ve věci *Kupferberg*. Jen pro připomenutí, vycházel v něm z toho, že, nestanoví-li daná mezinárodní smlouva něco jiného, je věcí každé smluvní strany, jak zajistí dodržování svých závazků z ní, a nepřiznání přímého účinku smluvním partnerem tak není překážkou pro jeho garanci v právu EU.

¹³³ Jedná se například o čl. IV a XIX GATS či čl. 66 TRIPS.

¹³⁴ EGLI, Patricia a Juliane KOKOTT. Portuguese Republic v. Council of the European Union. *The American Journal of International Law*. 2000, 94(4), 740-745.

¹³⁵ CANNIZZARO, Enzo. . op. cit., bod 50, str. 45.

Soudní dvůr se tento rozpor snažil vysvětlit argumentem o odlišné povaze dohod WTO a těch ve věci *Kupferberg*. Zda jde o argument dostatečně přesvědčivý, je však otázkou.¹³⁶

Výše uvedené lze zakončit postřehem, že na to jak důležité a sporné rozhodnutí Soudní dvůr učinil, se až překvapivě málo věnoval náležitě argumentaci.

2.2.2 Zvláštní případy

Jak nejprve ve vztahu k GATT, tak také aktuálně k WTO rozlišuje SD EU zvláštní případy, kdy jednotlivcům umožňuje dovolávat se ve vztahu k určitým aktům orgánů Unie pravidel těchto smluvních systémů. Jedná se konkrétně o dvě možné varianty, které jsou někdy označovány jako implementační výjimky z obecného přístupu SD EU o vyloučení přímých účinků norem WTO v právním řádu Unie. První z nich lze označit jako *výjimku jasného odkazu*, druhou jako *transpoziční výjimku*.¹³⁷

První z případů je založen na rozsudku SD EU ve věci *Fediol*¹³⁸, v němž Soudní dvůr rozhodoval o žalobě na neplatnost organizace Fediol proti rozhodnutí Komise. Napadené rozhodnutí bylo vydáno v rámci obchodněpolitického nástroje¹³⁹, který umožňoval ekonomickým subjektům zahájit u Komise řízení k přezkoumání praktik třetích států ohledně jejich souladu s pravidly mezinárodního obchodu, tedy i WTO. V daném případě Komise nepřisvědčila tvrzení Fediolu, že Argentina svým chováním porušila ustanovení GATT, a jeho návrh tak zamítla. Toto rozhodnutí Komise Fediol napadl u Soudního dvora, který se vyslovil v tom smyslu, že nařízení zavádějící nový obchodně politický nástroj propůjčuje ekonomickým subjektům právo dovolávat se mezi jinými i ustanovení GATT 1947, a to nejen v jeho rámci před Komisí za účelem určení případné protiprávnosti obchodních praktik třetích států, ale také u SD EU v rámci přezkumu příslušného rozhodnutí Komise. Ohledně samotného chování Argentiny

¹³⁶ BRONCKERS, Marco. The Effect of the WTO in European Court Litigation. *Texas International Law Journal*. 2005, 40(3), str. 445.

¹³⁷ SNYDER, Francis. . op. cit., bod 38, str. 342.

¹³⁸ Rozsudek SD EU ve věci *Fediol v. Komise*, C-70/87, ECLI:EU:C:1989:254.

¹³⁹ Šlo o tzv. New Commercial Policy Instrument (NCPI) zavedený nařízením Rady 2641/84.

však došel Soudní dvůr ke stejnému závěru jako Komise, žalobu zamítl a rozhodnutí Komise zůstalo v platnosti.

Z uvedeného je zřejmé, že se jedná o jinou situaci než například ve věci *Portugalsko v. Rada*, jelikož ač jsou v rámci přezkumu rozhodnutí unijního orgánu přímo užívána pravidla GATT, jde primárně o soulad či rozpor chování třetího státu s nimi. Měřítko práva WTO je tak uplatňováno vůči vnějším aktérům, nikoliv vůči Unii samotné. Teoreticky si sice lze představit situaci, kdy by zákonodárné složky Unie přijaly opatření obsahující podobné zmocnění i vůči sobě samým, prakticky je však takový sebeomezující postup orgánů Unie téměř vyloučen.

Druhý případ, tedy tzv. transpoziční výjimka, se odvíjí od rozhodnutí SD EU ve věci *Nakajima*¹⁴⁰. Zde japonská společnost Nakajima All Precision Ltd. brojila žalobou u SD EU proti uvalení antidumpingového cla na její výrobky s tím, že příslušná antidumpingová legislativa Unie je v rozporu s Antidumpingovým kodexem přijatým v rámci GATT k provedení jeho čl. VI. Soudní dvůr konstatoval, že vzhledem k jasnému úmyslu přijmout napadené antidumpingové nařízení za účelem splnění svých mezinárodních závazků vyplývajících z čl. VI GATT a Antidumpingového kodexu je nutné zajistit jejich dodržování, a tedy povolit přezkum daného aktu ve světle jím implementovaných norem. Že Soudní dvůr následně rozpor na straně Unie neshledal, a žalobce tak úspěšný nebyl, už není z našeho pohledu tolik důležité.

Význam tohoto rozhodnutí se zdá být potenciálně větší, jelikož opravdu připouští, aby se jednotlivci u SD EU dovolával pravidel WTO k přezkumu aktů Unie samé. V reakci na to se například otevřela diskuze, zda by bylo možné tento postup používat v případech, kdy Unie přijímá určitý akt v reakci na rozhodnutí přijaté v rámci DSM WTO o nesouladu předchozí úpravy s ustanoveními WTO¹⁴¹. Zamítavě se k tomuto názoru postavil v několika rozhodnutích¹⁴² Tribunál

¹⁴⁰ Rozsudek SD EU ve věci *Nakajima All Precision Co. v. Rada*, C-69/89, ECLI:EU:C:1991:186.

¹⁴¹ HILF, Meinhard a Stefan OETER. *WTO-Recht: Rechtsordnung des Welthandels*. 2. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010, str. 218.

¹⁴² Jde o několik rozhodnutí v rámci sporů ohledně unijního režimu obchodování s banány, viz např. rozsudky SD EU ve věcech *Cordis T-18/99*, ECLI:EU:T:2001:95; *Bocchi Food T-30/99*, ECLI:EU:T:2001:96 či *Port T-52/99*, ECLI:EU:T:2001:97.

SD EU¹⁴³, když uzavřel, že rozhodnutí panelů ani Odvolacího orgánu WTO neobsahují žádné specifické závazky, které by unijní orgány měly v úmyslu napadenými akty implementovat. Někteří akademici¹⁴⁴ tyto závěry SD EU kritizují a vnímají je jako chybné uplatňování *Nakajima* doktríny. Kritizují především nejasnost a subjektivnost užívaných kritérií k dosažení závěru o tom, že daný akt je určen k implementaci mezinárodního závazku.

Ani jedna z výše popsaných výjimek tedy nepřinesla zásadní prolomení obecného přístupu SD EU k uplatňování práva WTO jako kritéria legálnosti aktů Unie. Navíc někteří autoři polemizují s tím, že by mělo jít o výjimky zaručující přímý účinek. Správně totiž podotýkají, že aplikace práva WTO je v obou případech založena více či méně na odkazu obsaženém v unijním aktu, proto zřejmě nelze hovořit o tom, že by se jednotlivci mohli práva WTO dovolávat bez dalšího, tedy v pravém smyslu přímo.¹⁴⁵

Kuijper dokonce ve svém článku oba popsané zvláštní případy ve vztahu k přímému účinku prakticky odmítá. Tvrdí totiž, že doktrína *Fediol* se ho vlastně vůbec netýká, pouze přináší možnost přezkumu interpretace norem WTO, jak ji zaujala Komise, a *Nakajima* je v navazující judikatuře převážena užíváním principu konzistentního výkladu, jehož se stává nanejvýš zvláštním případem.¹⁴⁶

2.2.3 Nepřímý účinek

Při absenci přímého účinku práva WTO v EP a poměrně úzkém výkladu výše uvedených zvláštních případů sehrává při implementaci závazků Unie z práva WTO významnou úlohu metoda tzv. nepřímého účinku. Tím je míněn princip tzv. konformního či konzistentního výkladu. Ve vztahu k GATT byl tento princip Soudním dvorem výslovně popsán tak, že „*přednost mezinárodních dohod uzavřených Společenstvím před ustanoveními sekundárního práva Společenství znamená, že tato ustanovení musí být, jak jen je to možné, vykládána způsobem,*

¹⁴³ Tehdy ještě jako Soud první instance.

¹⁴⁴ Viz např. SNYDER, Francis. op. cit bod 38, str. 347 nebo ZONNEKEYN, G. A. The Latest on Indirect Effect of WTO Law in ES Law Order: The Nakajima Case Law Misjudged? *Journal of International Economic Law*. 2001, 4(3), str. 597-608.

¹⁴⁵ FABRI, H. R. Is There a Case - Legally and Politically - for Direct Effect of WTO Obligations? *European Journal of International Law*. 2014, 25(1), str. 159.

¹⁴⁶ KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. WTO Law in the European Court of Justice. *Common Market Law Review*. 2005, 42(5), str. 1328.

*jenž je s těmito dohodami konzistentní*¹⁴⁷. Mezi takové mezinárodní dohody patří i dohody WTO, což ostatně SD EU potvrdil ve své další judikatuře. V rozsudku ve věci *Hermes* dovedl uplatňování tohoto principu do důsledku, když výslovně uvedl, že povinnost konzistentního výkladu s dohodami WTO se vztahuje i na národní právo členských států Unie. Postupoval na základě logiky, že dohody WTO jsou nedílnou součástí práva Unie a soudy členských států jsou povinny vnitrostátní právo interpretovat v souladu s ním, tedy i s pravidly WTO. Současně s tím rozhodl, že on sám má v zájmu jednotné aplikace práva Unie pravomoc vykládat i ta ustanovení dohod WTO, která spadají do pravomoci členských států.¹⁴⁸ To je však nutno odlišovat od pravomoci přiznat danému ustanovení přímý účinek, jež je zachována soudům členských států.

Že ani tento přístup nemusí být samozřejmostí, ukazuje pohled do Spojených států, kde se tamní soudy s odkazem na obavu z narušení institucionální rovnováhy vůči zákonodárné a výkonné složce státní moci zdráhají dohodám WTO přiznat i tento nepřímý účinek.¹⁴⁹

2.2.4 Přednost

S odkazem na obecný výklad o přednosti učiněný v první kapitole lze konstatovat, že v případě rozporu požívají pravidla WTO přednosti před sekundárním právem EU. Vzhledem k velmi omezené možnosti dovolání se ustanovení práva WTO před unijními soudy však budou případy kolize norem vyžadující uplatnění tohoto principu spíše výjimečné.

¹⁴⁷ Rozsudek SD EU ve věci *Komise v. Německo*, C-61/94, ECLI:EU:C:1996:313, bod 52.

¹⁴⁸ HERBOCZKOVÁ, Jana. GATT/WTO a judikatura Evropského soudního dvora. *Právní rozhledy*. 2008, (5), str. 172 a násl.

¹⁴⁹ BRONCKERS, M. From 'Direct Effect' to 'Muted Dialogue': Recent Developments in the European Courts' Case Law on the WTO and Beyond. *Journal of International Economic Law*. 2008, 11(4), str. 888.

3 Kontext, pozadí a výzvy plynoucí z přístupu SD EU

Následující část textu se bude snažit naznačit důvody, proč se SD EU rozhodl zastávat v otázce účinků práva WTO právě takovou pozici, jak byla popsána výše. Z obsahu předchozího výkladu je zřejmé, že jeho postoj není takovým, který by byl přijímán všemi bez výhrad. Jak ukáží níže uvedené řádky, neměl by nás tento fakt překvapovat. Naznačení kontextu a pozadí rozhodování SD EU nám poskytne lepší podmínky pro zhodnocení jeho postoje. Druhá část této kapitoly na toto hodnocení naváže s představením hlavních výzev, které z pozice SD EU plynou.

3.1 Kontext a pozadí přístupu SD EU.

Spornost závěrů SD EU totiž vyplývá už ze samotného obsahu otázky, na kterou odpovídá. Jak se totiž shodují různí odborníci¹⁵⁰, otázka přiznání přímého účinku právním normám je tématem ze své podstaty politickým. K určitému zakrytí této její podstaty přispívá fakt, že je na ni odpovídáno ústy soudních institucí, které logicky užívají právní argumentace a jazyka. Při pohledu na její skutečný obsah se však celkem jasně ukazuje její politický rozměr. Jak uvádí Klabbbers, běžně je uznáváno, že přiznání přímého účinku v rámci EP naplnilo významnou politickou funkci z pohledu stimulace evropské integrace a ve stejném duchu je přímý účinek pozitivně vnímán pro rozvoj MPV¹⁵¹. Prostě řečeno, přiznání či nepřiznání přímého účinku totiž rozhoduje o tom, které normy budou v daném právním řádu významné a které nikoliv. Soudní instituce tak při rozhodování o této otázce do určité míry odpovídají na otázky běžně vyhrazené zákonodárným sborům.

Situace SD EU je přitom o to složitější, že se při svém rozhodování nachází na hřišti hned o několika úrovních, přičemž se na něm pohybuje větší množství hráčů majících na různých úrovních hřiště různé zájmy. Rozhodnutí o (ne)přiznání přímého účinku právu WTO v EP tak například zasahuje do vzájemných vztahů:

¹⁵⁰ Například KLABBERS, Jan. *International Law in Community Law:: The Law and Politics of Direct Effect*. Yearbook of European Law. 2001, 21(1), str. 263-298 nebo FABRI, H. R., op. cit., bod 145, str. 151-173.

¹⁵¹ KLABBERS, Jan. op. cit., bod 150, str. 264.

- EU a jejích obchodních partnerů,
- EU a jejích členských států,
- SD EU a ostatních orgánů EU,
- EU a jejích občanů, jednotlivců,
- SD EU a orgánů DSM WTO,
- legislativních a výkonných orgánů EU a jejich protějšků u obchodních partnerů.

Jeho rozhodnutí neurčuje rozložení sil pouze navenek ve vztahu k třetím subjektům, ale také směrem dovnitř EU. Z předchozího výkladu je přitom zřejmé, že SD EU se rozhodl hájit především pozici Unie, svou a ostatních unijních orgánů ve vztahu k vnějším vlivům, a to za cenu oslabení postavení především členských států a jednotlivců uvnitř Unie. SD EU tedy učinil politické rozhodnutí a nepřiznáním přímého účinku pravidlům WTO do určité míry upřednostnil udržení autonomie Unie a jejího právního řádu před právní jistotou jednotlivců a respektováním postavení členských států v rámci institucionální architektury Unie. Pro většinu autorů není problémem tato volba SD EU samotná, avšak vidí rezervy v jejím následném konkrétním nastavení.

Tak například Pieter Jan Kuijper upozorňuje, že SD EU ve svém postoji správně reflektuje vývoj, kterým EU prošla, a to jak co se týče její pozice na mezinárodní scéně, tak ohledně rozložení sil uvnitř mezi jednotlivými unijními institucemi. Zatímco v době vydání rozhodnutí ve věci *Kupferberg* se pozice Unie na mezinárodním poli teprve začínala tvořit, a bylo proto výhodné plně využívat účinků MPV, dnes je EU významným aktérem mezinárodních vztahů se schopností postavit se mocenským aktivitám jiných subjektů, což platí zvláště v oblasti mezinárodního obchodu, a z toho důvodu je logická a potřebná úprava vztahu EP a MPV, jakou představuje například rozhodnutí SD EU ve věci *Portugalsko v. Rada*. Zároveň je tato úprava důsledkem změny v mocenské rovnováze uvnitř EU, když pozice SD EU oproti ostatním orgánům již není tak silná, a ten je tedy nucen více respektovat jejich zájmy. Kuijperův pohled by se dal parafrázovat tak, že s tím

jak Unie dospěla, vnitřně i navenek, stal se logicky i její vztah k MPV více komplexním a propracovanějším.¹⁵²

Konkrétněji k případnému přímému účinku práva WTO se kriticky vyjadřuje Bronckers. Dle jeho názoru je nutné mít na paměti, že v případě, kdy by SD EU přiznal určitému ustanovení mezinárodní smlouvy přímý účinek, požívala by tato norma také přednosti vůči sekundární unijní legislativě. To by mělo velmi omezující dopad na pozici legislativních orgánů EU, které by interpretaci SD EU mohly zvrátit pouze změnou primárního práva či dohodou na mezinárodní úrovni o úpravě oné mezinárodní smlouvy, přičemž ani jedna z těchto variant nepředstavuje snadné ani rychlé řešení. Případné přiznání přímého účinku mezinárodní normě by tedy představovalo do velké míry neflexibilní omezení možností unijního zákonodárce.¹⁵³

SD EU však svým postojem reflektuje nejen zájmy legislativních orgánů EU, ale zřejmě také ty své. V tomto smyslu lze vnímat postřeh Paola Mengozziho, bývalého soudce Tribunálu SD EU a dnes generálního advokáta SD EU, že přiznání přímého účinku pravidlům WTO by prakticky znamenalo přenesení rozhodovací pravomoci ohledně poměrně širokého okruhu otázek, zvláště ekonomických, od SD EU na jiný judiciální orgán a do jiné jurisdikce, čímž má na mysli panely a Odvolací orgán působící v rámci WTO DSM.¹⁵⁴

Přestože čistě z hlediska právní argumentace lze jistě pozici SD EU nepřiznávající přímý účinek WTO kritizovat, i s ohledem na výše uvedené je možné ji přijmout jako pragmatické řešení komplexní a komplikované situace se značným politickým rozměrem. To platí tím spíše, když SD EU pracuje s paletou dalších institutů a přístupů, pomocí nichž normy WTO nabývají v rámci EP na významu. Především metoda konzistentního výkladu je oceňována jako nástroj umožňující SD EU reflektovat kontext a vývoj při určování právních dopadů pravidel WTO. Nadto Bronckers hovoří o tzv. zamlčeném dialogu, když si všímá, že v některých

¹⁵² KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. . op. cit., bod 146, str. 1332-1323.

¹⁵³ BRONCKERS, M. op. cit. bod 149, str. 896.

¹⁵⁴ MENGOZZI, Paolo. Private International Law and the WTO Law. Recueil des Cours. 2001, 292, str. 316-318.

případech¹⁵⁵ se SD EU nechává ve svých rozhodnutích jednoznačně inspirovat právem WTO, ač na něj výslovně neodkazuje.

3.2 Výzvy

Přijetí postoje SD EU však neznamená, že nemůže být podroben v určitých bodech kritice. Mnozí autoři tak upozorňují, že ač obecně s koncepcí SD EU souhlasí, existují určitá místa, jež by mohla a měla být SD EU ošetřena lépe. Jedná se především o výzvy ve vztahu k jednotlivcům a také členským státům Unie.

3.2.1 Ve vztahu k jednotlivcům

Ačkoliv stranami dohod WTO a adresáty závazků v nich obsažených jsou státy, případně samostatná celní území, bylo by chybou si myslet, že nijak nezasahují do postavení jednotlivců, konkrétních soukromých osob hospodářského života. Jak totiž správně podotkl jeden z panelů WTO: *„Bylo by zcela mylné domnívat se, že postavení jednotlivců pro právní systém WTO/GATT je bez jakéhokoliv významu. [...] Jedním z primárních záměrů WTO/GATT je vytvořit určité tržní podmínky, které umožní aktivitám jednotlivců vzkvétat. Mnohostranný systém obchodu je tvořen nejen státy, ale také či spíše především jednotlivými provozovateli hospodářské činnosti.“*¹⁵⁶

Vzhledem k tomu a s přihlédnutím k předchozímu výkladu o pojetí přímého účinku v judikatuře SD EU se logicky nabízí potřeba bližšího pohledu na postavení jednotlivců při uplatňování práva WTO v EP. Nebudeme se na tomto místě již dále věnovat otázce přímého účinku práva WTO, jak byla vyložena dříve, nýbrž se vzhledem k jeho obecnému odmítnutí ze strany SD EU zaměříme na jiné prostředky, jež by jednotlivci mohli v prostředí Unie k uplatnění svých zájmů v kontextu norem WTO využít.

Jelikož snahy o uplatnění práva WTO před unijními soudy jak pomocí institutu předběžné otázky ohledně platnosti unijního aktu, tak přímo v rámci žaloby na jeho neplatnost byly neúspěšné, pokusily se soukromé subjekty využít k prosazení svých zájmů i žalob na náhradu na škody.

¹⁵⁵ Uvádí například rozhodnutí SD EU ve věci Ikea, C-351/04, ECLI:EU:C:2007:547 či ve věci FTS International C-310/06, ECLI:EU:C:2007:456.

¹⁵⁶ Zpráva panelu WTO ve věci Section 301-310 of US Trade Act of 1974, WT/DS152/R z 22. prosince 1999.

3.2.1.1 Mimosmluvní odpovědnost za protiprávní jednání

Využití tohoto právního nástroje ochrany umožňuje v dnešním znění primárního práva čl. 340 SFEU. Ten totiž mimo jiné stanoví, že „v případě mimosmluvní odpovědnosti nahradí Unie v souladu s obecnými zásadami společnými právním řádům členských států škody způsobené jejími orgány“. Možnost podání žaloby na náhradu takové škody pak vyplývá z čl. 268 SFEU, když pravomoc k rozhodování o ní je přiznána SD EU.

Z jeho judikatury lze vyčíst tři podmínky, jejichž splnění musí žalobce pro přiznání náhrady škody prokázat. Jsou jimi:

- i. existence opravdové a prokazatelné škody,
- ii. protiprávní jednání na straně Unie,
 - a. představující dostatečně závažné porušení unijní normy,
 - b. přičemž účelem porušené normy je přiřčení práva jednotlivcům,
- iii. existence přímé příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním Unie a vzniklou škodou.¹⁵⁷

Z pohledu sporů vztahujících se k plnění závazků Unie z práva WTO se ukázala být klíčovou druhá podmínka.

V prvním okruhu případů rozhodovaných SD EU namítaly poškozené společnosti protiprávnost spočívající v porušování norem WTO. Toto neplnění závazků přitom mělo různé podoby. Jednak se cítili být poškozeni importéři do EU, jež se pokoušeli bránit přímo proti unijní legislativě, která z jejich pohledu limitovala dovoz banánů či zakazovala dovoz masa, při jehož produkci bylo užito hormonálních substancí. Na druhé straně se náhrady škody domáhaly i subjekty z Unie vyvážející, a to v případech, kdy byla unijní opatření v rámci DSM WTO prohlášena za rozporná s pravidly WTO, Unie tento nesoulad v přiměřené lhůtě nenapravila, a poškozená protistrana tak oprávněně přijala tzv. odvetná opatření spočívající například v uvalení dodatečného cla na výrobky těmito subjekty exportované z EU. Tito unijní exportéři jsou někdy označováni jako *oběti odvetných opatření*. Ani jedna skupina společností však se svými nároky před SD EU neuspěla.

¹⁵⁷ KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. op. cit., bod 146, str. 1330.

Podle SD EU totiž nedostatek přímého účinku norem WTO brání i požadavku na náhradu škody. Vychází z logiky, že pokud by došlo z jeho strany k přiznání nároku, byla by na základě analogického užití čl. 266 SFEU jedním z důsledků tohoto rozhodnutí i povinnost orgánu přijmout nezbytná opatření k nápravě zjištěné protiprávnosti. Tím by však došlo ke stejnému výsledku jako v případě prohlášení neplatnosti daného aktu, a tedy k nepřijatelnému omezení manévrovacího prostoru legislativních a exekutivních orgánů Unie v rámci čl. 22 DSU, jak bylo popsáno např. v rozhodnutí *Portugalsko v. Rada*.¹⁵⁸ Nadto Soudní dvůr vyjádřil názor, že už samotná možnost finančního odškodnění v rámci žalob na náhradu škody by působila na jednání zákonodárných a výkonných složek Unie limitujícím způsobem.¹⁵⁹

Argument stran, který podpořil ve svém stanovisku i generální advokát Alber¹⁶⁰, že v důsledku rozhodnutí DSB o porušení práva WTO je Unie povinna splnit daný závazek ihned a bezpodmínečně, SD EU odmítl. Vyjádřil se v tom smyslu, že DSU obsahuje i v případě platného odsuzujícího rozhodnutí DSB alternativní možnosti řešení sporu, když například dovoluje, ač pouze dočasně, ponechat rozporné opatření v platnosti za cenu odvetných opatření. S rozhodnutím DSB v neprospěch Unie tak manévrovací prostor pro příslušné unijní orgány nemizí a nárok na náhradu škody nemůže být přiznán.¹⁶¹

Druhou možnost, jak by mohla být založena protiprávnost chování Unie, představuje jeho rozpor s obecnými zásadami EP ve formě obecně uznávaných základních práv, jež jsou součástí dnes již právně závazné Listiny základních práv EU. Konkrétně ve věci *FIAMM*¹⁶² žalobci namítali porušení vlastnického práva a dále principů rovnosti, legitimních očekávání a proporcionality. Tribunál tyto námitky odmítl s tím, že jsou založeny na předpokladu porušení pravidel WTO ze strany Unie, přičemž tato pravidla nepatří mezi ta, s ohledem na něž unijní soudy přezkoumávají legalitu jednání orgánů Unie.

¹⁵⁸ Viz např. již výše zmíněné rozsudky SD EU ve věcech *Cordis* T-18/99, ECLI:EU:T:2001:95; *Bocchi Food* T-30/99, ECLI:EU:T:2001:96 či *Port* T-52/99, ECLI:EU:T:2001:97.

¹⁵⁹ Rozsudek SD EU ve věci *FIAMM a další v. Rada a Komise*, C-120/06P, ECLI:EU:C:2008:476, bod 121.

¹⁶⁰ Stanovisko GA Albera ve věci *Biret International v. Rada*, C-93/02P, ECLI:EU:C:2003:291.

¹⁶¹ Rozsudek SD EU ve věci *Van Parys*, C-377/02, ECLI:EU:C:2005:121.

¹⁶² Rozsudek SD EU ve věci *FIAMM a další v. Rada a Komise*, T-69/00, ECLI:EU:T:2005:449.

V opravném prostředku žalobci tento závěr Tribunálu nenapadali, proto se k němu Soudní dvůr nemusel vyjadřovat. Sám od sebe však připomněl, že základní práva jsou součástí obecných zásad, jejichž dodržování Soudní dvůr zajišťuje. Zároveň konkrétně ve vztahu k vlastnickému právu a svobodnému výkonu podnikatelské či jiné výdělečné činnosti upozornil, že se nejedná o absolutní výsady, nýbrž mohou být v souladu s cíli obecného zájmu omezeny. Toto jejich omezení ale při tom nesmí představovat, vzhledem k stanovenému cíli, nepřiměřený a neúnosný zásah, jakým by byla dotčena samotná podstata omezovaných práv. Připustil proto možnost, že *„normativní akt Společenství, jehož použití vede k omezením vlastnického práva a svobodného výkonu podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti, která nepřiměřeně a neúnosně zasahují do samotné podstaty uvedených práv, případně právě proto, že nebyla stanovena náhrada škody způsobila zabránit uvedenému zásahu nebo jej napravit, může založit mimosmluvní odpovědnost Společenství.“*¹⁶³

Zdá se tedy, že Soudní dvůr otevřel možnost, jak se dovolávat kompenzace za protiprávní jednání Unie i v oblasti aktů dotýkajících se pravidel WTO. Klíčové v této souvislosti je, že ono protiprávní jednání by spočívalo v opomenutí unijního zákonodárce doplnit příslušné opatření omezující práva hospodářských subjektů Unie potřebným kompenzačním mechanismem, což vyústí v porušení principu proporcionality daného zásahu, který se stane protiprávním omezením daného práva.¹⁶⁴

Opět ale Soudní dvůr hned vzápětí naznačil omezení, která by mohl v budoucích případech aplikovat. Ve vztahu k vlastnickému právu vyloučil možnost nárokování si vlastnictví podílu na trhu, který dle jeho názoru představuje pouze přechodnou ekonomickou pozici vystavenou rizikům změny okolností. Záruky plynoucí z vlastnického práva nebo z obecné zásady zaručující svobodný výkon profesní činnosti nelze rozšířit na ochranu pouhých zájmů nebo šancí obchodního charakteru, jejichž nejistý charakter je vlastní samotné podstatě ekonomické činnosti.

¹⁶³ Rozsudek SD EU ve věci FIAMM a další v. Rada a Komise, C-120/06P, ECLI:EU:C:2008:476, body 182-184.

¹⁶⁴ THIES, Anne. EU membership of the WTO: International trade disputes and judicial protection of individuals by EU Courts. Global Constitutionalism. 2013, 2(02), str. 237-261.

Mezi okolnosti, jichž si podnikatel působící v zahraničním obchodu musí být vědom, řadí Soudní dvůr i možnost, že třetí stát v souladu s čl. 22 DSU přijme v reakci na porušování pravidel WTO odvetná opatření. Zřejmě je tak vyloučena možnost argumentace principem legitimních očekávání. Takový postoj Soudního dvora se však jeví jako příliš přísný. Oprávněně je totiž upozorňováno, že příslušníci Unie by měli být oprávněni očekávat postup Unie v souladu s vládou práva, na které je založena Unie sama, i ve vztahu k pravidlům WTO.¹⁶⁵ A to tím spíše, že se Unie sama k dodržování tohoto principu zavazuje v primárním právu¹⁶⁶.

Stále si však lze představit základní principy, do nichž by mohlo být opomenutím kompenzace neúměrně a neúnosně zasaženo. Především jde o zásadu rovnosti. Bylo by totiž z jejího hlediska neúnosné, aby pouze určitá jasně identifikovatelná skupina jednotlivců nesla negativní následky pokračujícího protiprávního jednání Unie ve formě odvetných opatření bez jakékoliv formy kompenzace. Jakmile by byla povinnost přiznat určitou formu náhrady unijními soudy ustáleně judikována, navrhuje Thies, aby subjekty rovnou podávaly žaloby na ochranu před nečinností orgánů Unie.¹⁶⁷

3.2.1.2 *Mimosmluvní odpovědnost za jednání v souladu s právem*

Jinou možností, jak se dovolat náhrady škody vůči orgánům Unie při trvajícím neochotě SD EU posuzovat legalitu jejich aktů ve světle norem WTO, by bylo otázku protiprávnosti aktů Unie vůbec nevznášet a založit svůj nárok na náhradu škody na institutu odpovědnosti za jednání, jež je s právem v souladu. Jde o koncept, který se objevuje například v německém právu a je založen na tzv. *Sonderopfertheorie*. Tento přístup se dá zjednodušeně shrnout tak, že subjekty, jež přináší zvláštní oběť ve prospěch obecného blaha, jako například v případě vyvlastnění, jsou oprávněny k odškodnění¹⁶⁸. I tento postup se pokusili využít žalobci ve věci *FIAMM*. Neuspěli přitom ani před Tribunálem, ani před Soudním dvorem, ač v každém případě z jiných důvodů.

¹⁶⁵ BRONCKERS, M. op. cit. bod 149, str. 893.

¹⁶⁶ Viz čl. 21 odst. 1 SEU.

¹⁶⁷ THIES, Anne. op. cit. bod 164, str. 257.

¹⁶⁸ BRONCKERS, M. op. cit. bod 149, str. 892.

Tribunál existenci institutu odpovědnosti za jednání v souladu s právem v obecné rovině připustil¹⁶⁹, avšak konkrétně v případě žalobců shledal, že nebyla splněna podmínka pro jeho uplatnění spočívající v utrpění zvláštní¹⁷⁰ a neobvyklé¹⁷¹ škody. Tribunál totiž došel k závěru, že možnost přijetí odvetných opatření dle čl. 22 DSU je nebezpečím vlastním mezinárodnímu obchodnímu systému, které musí nutně nést každý subjekt, který se rozhodne uvádět své výrobky na trh jednoho z členů WTO, a to i v případě, kdy jsou tato opatření uplatňována v důsledku sporu vzniklého v odvětví zcela odlišném, než je jejich odvětví. Případná škoda tedy v jeho očích nesplňovala kritérium neobvyklosti a nárok na odškodnění nebyl přiznán.¹⁷²

Soudní dvůr byl v rozhodnutí vydaném v řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí Tribunálu ještě striktnější, když odmítl už samotnou existenci režimu mimosmluvní odpovědnosti Unie za legální výkon jejich činností spadajících do legislativní oblasti, a konkrétní situaci žalobců tak v tomto ohledu ani neposuzoval.¹⁷³

Tento postoj Soudního dvora byl opět kritizován některými autory¹⁷⁴ jako promarněná příležitost, jak jednotlivcům přiznat alespoň ve výjimečných případech určitou míru odškodnění při současném zachování manévrovacího prostoru výkonných a zákonodárných orgánů Unie. Bronckers a Goellen vzhledem k postoji SD EU navrhuje, aby se iniciativy chopily zákonodárné orgány Unie a zavedly kompenzační program pro *oběti odvetných opatření* pomocí legislativních opatření¹⁷⁵.

¹⁶⁹ Rozsudek SD EU ve věci FIAMM a další v. Rada a Komise, T-69/00, ECLI:EU:T:2005:449, body 157-161.

¹⁷⁰ Škoda je dle judikatury SD EU zvláštní pokud zasahuje konkrétní kategorii hospodářských subjektů nepříměným způsobem v porovnání s ostatními subjekty.

¹⁷¹ Škoda je dle judikatury SD EU neobvyklá pokud přesahuje meze hospodářského rizika vlastního činnostem v dotčeném odvětví.

¹⁷² Rozsudek SD EU ve věci FIAMM a další v. Rada a Komise, T-69/00, ECLI:EU:T:2005:449, body 202-214.

¹⁷³ Rozsudek SD EU ve věci FIAMM a další v. Rada a Komise, C-120/06P, ECLI:EU:C:2008:476, body 161-179.

¹⁷⁴ Např. THIES, Anne. *International trade disputes and EU liability*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. zvl. kapitola 5. či STEINBACH, Armin. *EC Liability for Non-compliance with Decisions of the WTO DSB: The Lack of Judicial Protection Persists*. *Journal of World Trade*. 2009, 43(5), str. 1047-1069.

¹⁷⁵ BRONCKERS, Marco a SOPHIE GOELLEN. *Financial Liability of the EU for Violations of WTO Law: A Legislative Proposal Benefiting "Innocent Bystanders"*. *Legal Issues of Economic Integration*. 2012, 39(4), str. 399-418.

3.2.2 Ve vztahu k členským státům EU

Ve vztahu k členským státům je především kritizován závěr SD EU, který je ohledně možnosti žádat přezkum legality unijních aktů ve vztahu k normám WTO staví na roveň jednotlivcům a toto oprávnění jim nepřiznává. Řada autorů zastává názor, že SD EU ve svém postoji nedostatečně reflektuje odlišnosti pozice členských států Unie oproti jednotlivcům. Tato odlišnost spočívá jednak v tom, že členské státy EU jsou stejně jako Unie sama členy WTO a dále je jim i v rámci unijní institucionální architektury přiznáno do určité míry zvláštní postavení. Jak bude blíže rozebráno níže, tato odlišnost by měla mít za následek nemožnost prostého přenesení závěrů o (ne)přiznání přímého účinku na oprávnění členských států, či by alespoň měl být tento přístup SD EU náležitě argumentačně podložen.

Fakt, že členské státy EU jsou zároveň členy WTO, s sebou nese také odpovídající mezinárodněprávní odpovědnost za případná porušení pravidel WTO. Je pravdou, že s ohledem na rozšíření oblastí spadajících pod výlučnou pravomoc Unie, která v těchto záležitostech odpovědnost přejímá, je odpovědnost členských států významně limitována. Na druhou stranu faktické důsledky případného porušení práva WTO ponесou opět spíše členské státy. Vlastní členství a konečná odpovědnost členských států představují dobré důvody pro to, aby jim byla dána příležitost vyvolat před SD EU přezkum legality relevantních aktů Unie.¹⁷⁶

Pro členské státy EU nepřipadá v úvahu ani možnost, že by rozpor unijních aktů s normami WTO řešily prostřednictvím mechanismu řešení sporů na úrovni WTO. Takový postup by totiž odporoval zásadě vzájemné spolupráce, jak ji naznačil Soudní dvůr v posudku 1/94. Ačkoliv se tak členské státy mohou podílet na vyjednáváních v rámci WTO, minimálně v těch zbývajících oblastech nespádajících do výlučné pravomoci Unie, je vyloučeno, aby přistoupily k řešení vzájemných sporů s Uní prostřednictvím DSM WTO. Tento požadavek je s ohledem na potřebnost jednotného vystupování a zachování důvěryhodnosti Unie navenek logický. Stejně tak se však zdá rozumné, aby při tomto nastavení

¹⁷⁶ KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. op. cit., bod 146, str. 1349-1350.

měly členské státy k dispozici nástroj, jak interně vyřešit nesouladný pohled na věc.¹⁷⁷

Lze namítnout, že členské státy se samy podílejí na přijímání unijních aktů a v rámci tohoto procesu mají možnost ovlivnit jejich podobu. To je jistě pravda, avšak aby tato jednání představovala jedinou možnost obrany zájmů jednotlivých členských států, se nejeví jako vhodné. Důsledkem totiž může být, že členské státy jsou méně ochotné přistoupit na většinové hlasování, které představuje akceschopnější rozhodovací proces vhodnější pro dynamické prostředí mezinárodního obchodu. Pokud by členským státům byla dána příležitost se v případě, že by se cítily být rozhodnutím většiny poškozeny, obrátit na SD EU k ochraně jejich oprávněných zájmů, je možné, že by se jejich rezistence vůči zavádění většinového rozhodování i do dalších oblastí snížila.¹⁷⁸

Jak již bylo zmíněno výše, pozice členských států EU se od postavení jednotlivců liší také v rámci institucionální struktury Unie. Konkrétně co se týče řízení konaných před SD EU, patří členské státy mezi tzv. privilegované či ústavní žalobce, kteří nejsou při podání žaloby na neplatnost napadnutelných unijních aktů podle čl. 263 SFEU omezeni žádnými doplňujícími podmínkami kromě dodržení příslušné lhůty. Bronckers se tak domnívá, že dokud nedojde k výslovnému vyloučení oprávnění členských států žádat přezkum legality unijních aktů ve znění Smluv, SD EU by měl připustit jejich žaloby v tomto smyslu i ve vztahu k normám WTO jako nedílným součástí unijního právního řádu.¹⁷⁹ Tento závěr podporuje i fakt, že SD EU na jednu stranu Komisi přiznává právo uplatňovat vůči členským státům roli supervizora při plnění jejich závazků plynoucích z mezinárodních smluv tvořících součást EP, tedy i z práva WTO¹⁸⁰, na druhou stranu členské státy stejnou roli díky závěrům SD EU vůči unijním aktům hrát nemohou, ačkoliv jsou zmíněné závazky v souladu s čl. 216 odst. 2 SFEU závazné pro obě strany.¹⁸¹

Navíc, jak upozorňuje například Gerald Sander, postavení členských států je v čl. 263 SFEU skutečně konstruováno tak, že pro podání žaloby nemusí

¹⁷⁷ KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. op. cit., bod 146, str. 1350.

¹⁷⁸ KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. op. cit., bod 146, str. 1352-1353.

¹⁷⁹ KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. op. cit., bod 146, str. 1355.

¹⁸⁰ Viz např. rozsudek SD EU ve věci Komise v. Německo, C-61/94, ECLI:EU:C:1996:313.

¹⁸¹ SNYDER, Francis. op. cit., bod 38, str. 361.

prokazovat žádní zvláštní právní zájem v dané věci a mohou vystupovat, stejně jako Komise, v obecném zájmu dodržování legality v unijním právním řádu.¹⁸² To potvrzuje i fakt, že dle judikatury SD EU může členský stát napadnout žalobou na neplatnost i takový akt Rady, s jehož přijetím vyjádřil při hlasování v Radě souhlas.¹⁸³ Bývalý soudce Soudního dvora Ulrich Everling v této souvislosti uvádí, že postoj SD EU je vzhledem k výše uvedenému nepochopitelný a členské státy jsou stavěny do pozice podobné odepření spravedlnosti – *denegatio iustitiae*.¹⁸⁴

Konečně i při spíše politickém pohledu na věc se lze domnívat, že členské státy by zřejmě byly při zvažování, zda podat příslušnou žalobu k SD EU, citlivější a chápavější ve vztahu k případným politickým konsekvencím výsledku daného řízení. Členské státy by před podáním žaloby jistě zvažovaly své vlastní zahraničněpolitické cíle, které mohou být v souladu s těmi unijními. I v případě, kdy by jejich zájmy byly odlišné, se dá předpokládat, vzhledem ke každodenním vyjednáváním o jiných záležitostech, větší ohleduplnost vůči ostatním členským státům a Unii samé, jež by mohly být případným řízením před SD EU poškozeny. Na rozdíl od jednotlivců se tedy u členských států dá mluvit o jistých přirozených brzdách a rovnováhách ve vztahu k přezkumu legality unijních aktů.¹⁸⁵

¹⁸² SANDER, Gerald G. Zur unmittelbaren Anwendbarkeit der WTO-Abkommen in der europäischen Rechtsordnung. *Verfassung und Recht in Übersee*. 2003, 36(2), str. 275-277.

¹⁸³ Rozsudek SD EU ve věci Itálie v. Rada, C-166/78, ECLI:EU:C:1979:195 bod 6.

¹⁸⁴ EVERLING, Ulrich. Will Europe Slip on Bananas? *The Bananas Judgment of the Court of Justice and National Courts*. *Common Market Law Review*. 1996, 33(3), str. 422.

¹⁸⁵ KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. op. cit., bod 146, str. 1351.

Závěr

Nejen vztah EP a vnitrostátních právních řádů členských států Unie je tématem hodným zvláštní pozornosti. Je zřejmé, že také poměr EP a MPV je otázkou s dlouhou historií, značnou důležitostí a neustále aktuálním významem. Vývoj této problematiky je rozdělován do dvou fází. V té první se nejprve muselo EP vyčlenit z klasického MPV, ke kterému ho váží jeho mezinárodně-smluvní kořeny, aby následně mohly být vedeny diskuze o tom, jak bude MPV v novém právním systému reflektováno. Jelikož znění zakládajících dokumentů evropských integračních uskupení neobsahovaly v tomto ohledu ucelenou úpravu, sehrál významnou roli SD EU jako subjekt s monopolem na jejich autoritativní výklad.

SD EU postupně svými rozhodnutími ve věcech *Van Gend & Loos*, *Costa E.N.E.L.* či *Les Verts* vybudoval koncept EP jako autonomního právního systému. Tuto svébytnost založil především zformulováním specifických zásad – přímého účinku, bezprostřednosti a aplikační přednosti, jimiž se EP od MPV významně odlišuje. Postoj SD EU odpovídal představám také minimálně některých zakládajících členských států EU, jak dokládají svědectví účastníků tehdejších jednání. S pohledem SD EU souhlasili a zároveň ho doplnili také akademici. Za všechny lze zmínit Pierra Pescatoreho, který specifičnost nového právního řádu potvrdil mimo jiné zvolením jeho zvláštního pojmenování – *integrační právo*.

Jestliže postupně došlo k osamostatnění EP na MPV, bylo nutné jejich vzájemný vztah nově definovat. Smlouvy se svou poměrně skromnou úpravou vytvořily základnu tohoto vztahu. Přihlášení se k dodržování a rozvoji MPV ve spojení s vyjádřením závaznosti mezinárodních smluv pro Unii a její členské státy představují monistické kořeny, s nimiž následně pracoval SD EU ve své navazující judikatuře.

SD EU rozšířil vázanost Unie také na závazky plynoucí z mezinárodních obyčejů a ze sekundárních pramenů vzniklých na základě pro EU závazné mezinárodní smlouvy, když i je označil za integrální součást EP. Dále se věnoval otázce účinků pro EU závazných norem MPV v EP, zejména pak jejich případnému

přímému účinku. Zde se SD EU přeci jen rozhodl zohlednit mezinárodněprávní původ těchto pravidel, kterým odůvodnil zvláštní kritéria pro rozhodování o jejich účincích v EP. V tomto bodě se projevil do jisté míry opatrnější přístup SD EU k MPV. Využil svých rozhodnutí k vytvoření přístupu, který mu dovolí více zohlednit detaily konkrétních případů, včetně případných politických konsekvencí. Je však otázkou, nakolik přesvědčivě a konzistentně SD EU tyto měřítka uplatňuje. Přístupu SD EU si všímají i právní teoretici a Canizzaro ho pojmenovává jako tzv. neo-monismus, který charakterizuje jako flexibilnější verzi klasické monistické teorie. Tato pružnost je však dvousečnou zbraní, jelikož při přílišném podlehnutí politickým tlakům umožňuje nabourat vládu práva. Je tedy nutné pečlivé vyvažování, přičemž je sporné, zda se toto SD EU plně daří, jak ukazuje konkrétní příklad rozhodování SD EU ve věcech WTO.

WTO je globální mezinárodní organizací spojovanou především s liberalizací mezinárodního obchodu. Systém WTO je založen na souboru mezinárodních smluv, jejichž stranou je i EU. Vedle EU jsou však členy WTO stále i její členské státy a Dohoda o WTO a mezinárodní smlouvy na ni navazující byly uzavírány jako tzv. smíšené smlouvy. Pravomoci Unie totiž nepokrývaly a i přes další vývoj SOP stále nepokrývají plně všechny záležitosti v dohodách WTO obsažené. To mimo jiné znamená, že účinky konkrétních pravidel práva WTO jsou určovány jak EP, tak právními řády jednotlivých členských států EU, podle toho, do čí pravomoci dané ustanovení spadá. Vzhledem k současnému širokému pojetí SOP však naprostá většina norem WTO spadá do pravomoci Unie.

Jelikož právo WTO samotné otázku svých účinků v právních řádech svých členů výslovně neupravuje, postavil se z pohledu EP do role rozhodce v této věci SD EU. Ten při svém rozhodování navázal na svou judikaturu ke stejné otázce v případě předchůdce WTO, tedy systému GATT, a odmítl pravidlům WTO přiznat v EP přímý účinek. Svůj závěr odůvodnil přetrvávajícím významem vyjednávání mezi členy WTO zejména při řešení vzájemných obchodních sporů, dále recipročním charakterem závazků smluvního systému WTO, také snahou o neznevýhodnění legislativních a exekutivních orgánů Unie vůči jejich protějškům u obchodních partnerů Unie a závěrem odkazem na preambuli rozhodnutí Rady

k přijetí Dohody o WTO. Prakticky všechny jeho argumenty byly podrobeny kritice z řad odborné veřejnosti a minimálně měl SD EU svou argumentaci více propracovat. Například nedostatečně odůvodnil fakt, že otázku přiznání přímého účinku spojil s uznáním pravidel WTO jako měřítko legality unijních aktů vůbec, tedy nejen ve vztahu k jednotlivcům, nýbrž i ke členským státům Unie.

SD EU svůj závěr ohledně odmítnutí přímého účinku norem WTO následně drobně korigoval uznáním dvou zvláštních případů, kdy umožňuje jednotlivcům dovolat se těchto pravidel před unijními soudy. V prvním případě je tomu tak, pokud unijní akt obsahuje jasný odkaz na právo WTO (*Fediol doktrína*), v druhém pokud Unie svým jednáním zamýšlela provést svůj závazek vyplývající z WTO (*Nakajima doktrína*). Vzhledem k tomu, že oba tyto postupy jsou SD EU vykládány spíše úzce, nenabýly většího významu.

Cestou, jak se právo WTO přeci jen promítá do EP, se stala metoda konzistentního výkladu. SD EU tedy na rozdíl od soudních orgánů ve Spojených státech právo WTO přiznává alespoň tento tzv. nepřímý účinek. Navíc se také ukazuje, že unijní soud se pravidly WTO v některých případech inspiroje, ač to výslovně nepřiznává.

Co se týče případné přednosti norem WTO v případě jejich konfliktu s ustanovením EP, uplatní se obecný závěr SD EU, že pravidla MPV požívají přednosti vůči sekundárnímu právu Unie, nikoliv však vůči právu primárnímu.

Je zřejmé, že SD EU se při rozhodování o vztahu EP k MPV obecně i WTO konkrétně nachází ve velmi složité situaci, kdy jeho rozhodnutí má dopad na celou řadu různých zájmů velkého množství aktérů na různých úrovních mezinárodních i intraunijních vztahů. V zásadě se dá říci, že SD EU zvolil v této komplikované pozici řešení, které nejvíce chrání zájmy Unie, jeho vlastní a ostatních unijních orgánů vůči vnějším vlivům a aktérům. Tak například nechce znevýhodnit pozici EU jako celku v mezinárodním obchodu, zdráhá se sám sebe podřídít ve větší míře jinému judičiálnímu systému v podobě DSM WTO a je obezřetný, aby nezmenšil zákonodárným a exekutivním orgánům Unie manévrovací prostor ve srovnání s jejich protějšky u obchodních partnerů. Činí tak však na úkor právní jistoty a oprávněných zájmů členských států Unie a jednotlivců.

Tuto volbu SD EU lze celkem dobře pochopit a do jisté míry respektovat, avšak na druhou stranu po něm lze požadovat, aby se snažil ji jednak náležitě argumentačně podložit a také co nejvíce zmírnit její negativní dopady. Právě zde tak leží největší výzvy, s kterými by se SD EU měl vypořádat.

Ve vztahu k jednotlivcům by bylo vhodné, aby SD EU uznal nárok tzv. *obětí odvetných opatření* na náhradu škody způsobené jednáním v souladu s právem. Přiznání určité formy kompenzace ve výjimečných případech by neohrozilo manévrovací prostor EU a jejích orgánů a zároveň by zmenšilo negativní dopady sporného jednání Unie na jednotlivce. Iniciativu by v této oblasti mohly převzít také legislativní orgány EU a přijmout opatření zavádějící pro tyto případy příslušný kompenzační mechanismus.

Co se týče členských států Unie, SD EU by měl respektovat odlišnost jejich postavení od jednotlivců a přiznat jim nárok podat žalobu na neplatnost unijního aktu podle čl. 263 SFEU pro jeho rozpor s pravidly WTO. Reflektovat by tím jejich samostatné členství ve WTO i jejich zvláštní postavení v institucionální architektuře EU. Obavy z tohoto kroku by mohl otupit fakt, že členské státy by ze své povahy měly mít větší pochopení pro případné negativní politické konsekvence vyvolané podáním takové žaloby a existují na jejich straně v tomto ohledu jakési přirozené brzdy a rovnováhy.

Do jaké míry SD EU, případně další orgány EU, na tyto výzvy zareaguje, bude vhodné dále sledovat v budoucnosti.

Seznam literatury

Monografie

CRAIG, Paul P. a G. DE BÚRCA. EU law: text, cases, and materials. Sixth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015. ISBN 978-0-19-871492-7.

DAVID, Vladislav. Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-86-8.

FRID, Rachel. The relations between the EC and international organizations: legal theory and practice. Boston: Kluwer Law International, c1995. Legal aspects of international organization, 24. ISBN 90-411-0155-1.

HILF, Meinhard a Stefan OETER. WTO-Recht: Rechtsordnung des Welthandels. 2. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2010. ISBN 978-3-8329-5066-8.

HILLION, Christophe a Panos KOUTRAKOS. Mixed Agreements Revisited: The EU and its Member States in the World. Portland: Hart Publishing, 2010. Modern studies in European law, v. 21. ISBN 978-1-84113-954-8.

KRAJEWSKI, Markus. Wirtschaftsvölkerrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Heidelberg, Neckar: Müller, C F in Hüthig Jehle Rehm, 2012. ISBN 978-381-1496-668.

KUYPER, Pieter Jan. The law of EU external relations: cases, materials, and commentary on the EU as an international legal actor. 1st ed. pub. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-968248-5.

MALENOVSKÝ, Jiří. Mezinárodní právo veřejné: obecná část a poměr k jiným právním systémům. 6. vydání. Brno: Doplněk, 2014, str. 483-499. ISBN 978-80-7239-318-3.

MATSUSHITA, Mitsuo, Thomas J. SCHOENBAUM, Petros C. MAVROIDIS a Michael J. HAHN. The World Trade Organization: law, practice, and policy. Third edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2015. ISBN 978-019-9571-857.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Právo Světové obchodní organizace a další kapitoly z mezinárodního ekonomického práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5154-6.

SVOBODA, Pavel. Právo vnějších vztahů EU. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-352-3.

SYLLOVÁ, Jindřiška, Lenka PÍTROVÁ a Helena PALDUSOVÁ. Lisabonská smlouva: komentář. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-339-4.

ŠTURMA, Pavel a Vladimír BALAŠ. Mezinárodní ekonomické právo. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013.

THIES, Anne. International trade disputes and EU liability. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. Cambridge studies in European law and policy. ISBN 978-1-107-00966-0.

TOMÁŠEK, Michal, Vladimír TÝČ a Jiří MALENOVSKÝ. Právo Evropské unie. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, 494 s. Student (Leges). ISBN 978-80-87576-53-3.

WORLD TRADE ORGANIZATION. International Trade Statistics 2015. 1. Ženeva: WTO, 2015. ISBN 978-92-870-3988-0. Dostupné z https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2015_e/its2015_e.pdf.

Příspěvky ve sbornících

MAYER, Franz C. Van Gend en Loos: The Foundation of a Community of Law. In: MADURO, Miguel Poiares a Loic AZOULAI. The Past and Future of EU Law. Oxford: Hart Publishing, 2010, str. 16-25. ISBN 978-1-84113-712-4.

EPINEY, Astrid. Die Bindung der Europäischen Union an das allgemeine Völkerrecht. In: Die Europäischen Union im Völkerrecht. Europarecht Beiheft 2. Baden-Baden: Nomos, 2012, str. 25-49. ISBN 978-3-8329-7871-6.

CANNIZZARO, Enzo. The Neo-Monism of the European Legal Order. In: CANNIZZARO, Enzo, Paolo PALCHETTI a Ramses A. WESSEL. International Law as Law of the European Union. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2012, str. 35-58. ISBN 978-90-04-18857-0.

WESSEL, Ramses A. Reconsidering the Relationship between International and EU Law: Towards a Content Based Approach?. In: CANNIZZARO, Enzo, Paolo PALCHETTI a Ramses A. WESSEL. International Law as Law of the European Union. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2012, str. 7-34. ISBN 978-90-04-18857-0.

Odborné články

BRONCKERS, Marco. From 'Direct Effect' to 'Muted Dialogue': Recent Developments in the European Courts' Case Law on the WTO and Beyond. *Journal of International Economic Law*. 2008, 11(4), 885-898. DOI: 10.1093/jiel/jgn037. ISSN 1369-3034.

BRONCKERS, Marco. The Effect of the WTO in European Court Litigation. *Texas International Law Journal*. 2005, 40(3), 443-448.

BRONCKERS, Marco a Sophie GOELLEN. Financial Liability of the EU for Violations of WTO Law: A Legislative Proposal Benefiting "Innocent Bystanders". *Legal Issues of Economic Integration*. 2012, 39(4), 399-418.

CANNIZZARO, Enzo. The Neo-Monism of the European Legal Order. In: CANNIZZARO, Enzo, Paolo PALCHETTI a Ramses A. WESSEL. International Law as Law of the European Union. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2012. ISBN 978-90-04-18857-0.

CARMODY, C. A Theory of WTO Law. *Journal of International Economic Law*. 2008, 11(3), 527-557. DOI: 10.1093/jiel/jgn017. ISSN 1369-3034.

EGLI, Patricia a Juliane KOKOTT. Portuguese Republic v. Council of the European Union. *The American Journal of International Law*. 2000, 94(4), 740-745.

- EVERLING, Ulrich. Will Europe Slip on Bananas? The Bananas Judgment of the Court of Justice and National Courts. *Common Market Law Review*. 1996, **33**(3), 401 - 437.
- FABRI, H. R. Is There a Case - Legally and Politically - for Direct Effect of WTO Obligations? *European Journal of International Law*. 2014, 25(1), 151-173. DOI: 10.1093/ejil/chu014. ISSN 0938-5428.
- HERBOCZKOVÁ, Jana. GATT/WTO a judikatura Evropského soudního dvora. *Právní rozhledy*. 2008, (5), str. 172 a násl.
- HILF, Meinhard. The ECJ's Opinion on the WTO: No Surprise, but Wise? *European Journal of International Law*. 1995, 6(2).
- HOLDGAARD, R. Principles of Reception of International Law in Community Law. *Yearbook of European Law*. 2006, 25(1): 263-314. ISSN 0263-3264.
- KAISER, Karen. Treaties, Direct Applicability. In: *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. Oxford University Press, 2013 [cit. 2016-08-28]. Dostupné z: <http://opil.ouplaw.com>
- KUIJPER, Pieter Jan a Marco BRONCKERS. WTO Law in the European Court of Justice. *Common Market Law Review*. 2005, 42(5), 1313-1355.
- MENGOZZI, Paolo. Private International Law and the WTO Law. *Recueil des Cours*. 2001, 292, 249-385.
- MEESSEN, Karl Matthias. The Application of Rules of Public International Law within Community Law. *Common Market Law Review*. Leiden: Kluwer Law International, 1976, 13(4): 485-501. ISSN 0165-0750.
- PALMETER, David a Petros C. MAVROIDIS. The WTO Legal System: Sources of Law. *American Journal of International Law*. 1998, 92(3), 398-413.
- PAUKNEROVÁ, Monika. Právo Světové obchodní organizace, právo ES a vnitrostátní právo. *Právní rozhledy: Evropské právo*. Praha: C.H. Beck, 2002(9), 1-5. ISSN 1210-6410.
- PESCATORE, Pierre. International Law and Community Law - a Comparative Analysis. *Common Market Law Review*. Leiden: Kluwer Law International, 1970, 7(2): 167-183. ISSN 0165-0750.
- RUFFER, Emil. Sjednávání mezinárodních smluv EU a jejich vnitrostátní účinky. In: ZEMÁNEK Jiří (ed.). *Vliv Lisabonské smlouvy na český právní řád*. Praha: Metropolitní univerzita, 2009.
- SANDER, Gerald G. Zur unmittelbaren Anwendbarkeit der WTO-Abkommen in der europäischen Rechtsordnung. *Verfassung und Recht in Übersee*. 2003, 36(2), str. 261-278.
- SCHEU, Harald Christian. Koncepce komunitárního práva v praxi Evropského soudního dvora a v právní teorii. *Mezinárodní vztahy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2002, 13(1): 5-19. ISSN 0323-1844.

SNYDER, Francis. The Gatekeepers: The European Courts and WTO Law. *Common Market Law Review*. Leiden: Kluwer Law International, 2003, 40(2): 313-367. ISSN 0165-0750.

STEINBACH, Armin. EC Liability for Non-compliance with Decisions of the WTO DSB: The Lack of Judicial Protection Persists. *Journal of World Trade*. 2009, 43(5), 1047-1069.

SVOBODA, Ondřej. Smíšená či výlučná? Povaha Dohody WTO o usnadňování obchodu z pohledu evropského práva. *Jurisprudence*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 2015(6), 24-31. ISSN 1802-3843.

SVOBODA, Pavel. K aktuálním právním problémům smíšených vnějších smluv EU. *Právník*. 2009, 2009(2), 140-158.

SVOBODA, Pavel. Vnější smlouvy EU po Lisabonské smlouvě a české právo. *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*. 2010(3), 33-50.

THIES, Anne. EU membership of the WTO: International trade disputes and judicial protection of individuals by EU Courts. *Global Constitutionalism*. 2013, 2(02), 237-261. DOI: 10.1017/S2045381713000105. ISSN 2045-3817.

TIMMERMANS, Christian. The EU and Public International Law. *European Foreign Affairs Review*. Leiden: Kluwer Law International, 1999, 4(2): 181-194. ISSN 1384-6299.

VON BOGDANDY, Armin. Pluralism, Direct Effect, and the Ultimate Say: On the Relationship between International and Domestic Constitutional Law. *International Journal of Constitutional Law*. 2008, 6(3&4): 397-413.

ZONNEKEYN, G. A. The Latest on Indirect Effect of WTO Law in ES Law Order: The Nakajima Case Law Misjudged? *Journal of International Economic Law*. 2001, 4(3), 597-608.

Právní předpisy

EVROPSKÁ UNIE. Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie. In: *Úřední věstník Evropské unie*. 2012, číslo C 326.

EVROPSKÁ UNIE. Smlouvy o Evropské unii a Smlouva o založení Evropského společenství: Konsolidovaná znění. In: *Úřední věstník Evropské unie C 321 E*. 29. 12. 2006, Volume 49.

Dohoda o zřízení Světové obchodní organizace podepsaná dne 15. dubna 1994 v Marrakeši.

Rozhodnutí Rady EU 94/800/EC z 22. prosince 1994 týkající se dohod dosažených v rámci Uruguayského kola multilaterálních vyjednávání.

Rozhodnutí SD EU a stanoviska GA

Posudky SD EU

Posudek SD EU ze dne 15. listopadu 1994, 1/94, ECLI:EU:C:1994:384.

Posudek SD EU ze dne 30. listopadu 2009, 1/08, ECLI:EU:C:2009:739.

Posudek SD EU ze dne 11. listopadu 1975, 1/75, ECLI:EU:C:1975:145.

Posudek SD EU ze dne 4. října 1979, 1/78, ECLI:EU:C:1979:224.

Rozsudky SD EU

Rozsudek SD EU ve věci NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen, C-26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

Rozsudek SD EU ve věci Costa v. E.N.E.L., C-6/64, ECLI:EU:C:1964:66.

Rozsudek SD EU ve věci AETR, C-22/70, ECLI:EU:C:1971:32.

Rozsudek SD EU ve věci International Fruit Company a další v. Produktschap voor Groenten en Fruit, C-21/72, ECLI:EU:C:1972:115.

Rozsudek SD EU ve věci Haegemann v. Belgický stát, C-181/73, ECLI:EU:C:1974:41.

Rozsudek SD EU ve věci Donckerwolke a další v. Procureur de la République a další, C-41/76, ECLI:EU:C:1976:182.

Rozsudek SD EU ve věci Itálie v. Rada, C-166/78, ECLI:EU:C:1979:195.

Rozsudek SD EU ve věci Hauptzollamt Mainz v. Kupferberg & Cie., C-104/81, ECLI:EU:C:1982:362.

Rozsudek SD EU ve věci Parti écologiste "Les Verts" v. Evropský parlament, C-294/83, ECLI:EU:C:1986:166.

Rozsudek SD EU ve věci Komise v. Rada, C-45/86, ECLI:EU:C:1987:163.

Rozsudek SD EU ve věci Fediol v. Komise, C-70/87, ECLI:EU:C:1989:254.

Rozsudek SD EU ve věci Řecko v. Komise, C-30/88, ECLI:EU:C:1989:422.

Rozsudek SD EU ve věci Nakajima All Precision Co. v. Rada, C-69/89, ECLI:EU:C:1991:186.

Rozsudek SD EU ve věci Deutsche Shell v. Hauptzollamt Hamburg-Harburg, C-188/91, ECLI:EU:C:1993:24.

Rozsudek SD EU ve věci Německo v. Rada, C-280/93, ECLI:EU:C:1994:367.

Rozsudek SD EU ve věci Amministrazione delle finanze dello Stato v. Chiquita Italia, C-469/93, ECLI:EU:C:1995:435.

Rozsudek SD EU ve věci Komise v. Německo, C-61/94, ECLI:EU:C:1996:313.

Rozsudek SD EU ve věci Opel Austria v. Rada, T-115/94, ECLI:EU:T:1997:3.

Rozsudek SD EU ve věci Portugalsko v. Rada, C-149/96, ECLI:EU:C:1999:574.

Rozsudek SD EU ve věci Racke v. Hauptzollamt Mainz, C-162/96, ECLI:EU:C:1998:293.

Rozsudek SD EU ve věci Chemnitz v. Komise, T-254/97, ECLI:EU:T:1999:178.

Rozsudek SD EU ve věci Atlanta a další v. Rada a Komise, C-104/97P, ECLI:EU:C:1999:498.

Rozsudek SD EU ve věci Comafrika a Dole Fresh Fruit Europe v. Komise, T-230/97, ECLI:EU:T:2001:184.

Rozsudek SD EU ve věci Dior a další, C-300/98, ECLI:EU:C:2000:688.

Rozsudek SD EU ve věci Cordis T-18/99, ECLI:EU:T:2001:95.

Rozsudek SD EU ve věci Bocchi Food T-30/99, ECLI:EU:T:2001:96.

Rozsudek SD EU ve věci Port T-52/99, ECLI:EU:T:2001:97.

Rozsudek SD EU ve věci FIAMM a další v. Rada a Komise, T-69/00, ECLI:EU:T:2005:449

Rozsudek SD EU ve věci R. v. Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions, ex parte Omega Air Limited, C-27/00, ECLI:EU:C:2002:161.

Rozsudek SD EU ve věci Biret International SA v. Rada, T-174/00, ECLI:EU:T:2002:2.

Rozsudek SD EU ve věci Etablissements Biret et Cie Sa v. Rada, T-210/00, ECLI:EU:T:2002:3.

Rozsudek SD EU ve věci Cipra a Kvasnicka v. Bezirkshauptmannschaft Mistelbach, C-439/01, ECLI:EU:C:2003:31.

Rozsudek SD EU ve věci Van Parys, C-377/02, ECLI:EU:C:2005:121.

Rozsudek SD EU ve věci Biret International v. Rada, C-93/02P, ECLI:EU:C:2003:517.

Rozsudek SD EU ve věci Etablissements Biret et Cie Sa v. Rada, C-94/02 P, ECLI:EU:C:2003:518.

Rozsudek SD EU ve věci Kadi a Al Barakaat International Foundation v. Rada a Komise, C-402/05 P, ECLI:EU:C:2008:461.

Rozsudek SD EU ve věci Intertanko a další v. Secretary of State for Transport, C-308/06, ECLI:EU:C:2008:312.

Rozsudek SD EU ve věci FIAMM a další v. Rada a Komise, C-120/06P, ECLI:EU:C:2008:476.

Rozsudek SD EU ve věci Daiichi Sankyo Co. Ltd a Sanofi-Aventis Deutschland GmbH v. DEMO Anonymos Viomichaniki kai Emporiki Etairia Farmakon, C-414/11, ECLI:EU:C:2013:520.

Rozsudek SD EU ve věci Komise v. Rada, C-137/12, ECLI:EU:C:2013:675.

Stanoviska GA

Stanovisko GA Kokott ve věci Komise v. Rada, C-13/07, ECLI:EU:C:2009:190.

Stanovisko GA Saggia ve věci Portugalsko v. Rada, C-149/96, ECLI:EU:C:1999:92.

Stanovisko GA Albera ve věci Biret International v. Rada, C-93/02P, ECLI:EU:C:2003:291.

Elektronické zdroje

Dispute Settlement: Disputes by country/territory. WTO [online]. Ženeva, 2016 [cit. 2016-08-27]. Dostupné z:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm

European Commission proposes signature and conclusion of EU-Canada trade deal. European Commission [online]. 2016 [cit. 2016-08-28].

Dostupné z: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1524>

The GATT years: from Havana to Marrakesh. WTO [online]. Ženeva, 2016 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z:
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm

Trade. European Commission [online]. 2016 [cit. 2016-08-28]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/trade/>.

Understanding the WTO - Members and Observers. WTO [online]. Ženeva: WTO, 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z:
https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.